

USA, Európa a Slovensko

Daniel Bútorá – Tomáš Zálešák – Bill Baker – František Šebej

Editori: Dušan Sloboda, Ondrej Dostál
Kordinátor projektu: Radovan Kazda

KONZERVATÍVNY INŠTITÚT
CONSERVATIVE INSTITUTE
M.R.ŠTEFÁNKA

2004

Publikácia vychádza v rámci projektu Transatlantické vzťahy: USA, Európa a Slovensko.

Jej vydanie finančne podporilo Ministerstvo zahraničných vecí SR.

USA, Európa a Slovensko

Autori: Daniel Bútora, Tomáš Zálešák, Bill Baker, František Šebej

Editori: Dušan Sloboda, Ondrej Dostál

Koordinátor projektu: Radovan Kazda

Copyright © Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika

Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika

Kozia 28, 811 03 Bratislava

tel.: 02 – 546 300 61

fax: 02 – 546 300 62

e-mail: conservative@institute.sk

www.konzervativizmus.sk

Tlač: Vydavateľstvo Michala Vaška

Nám. Kráľovnej pokoja 3, Prešov

e-mail: vmv@ntp.sk

www.ntp.sk

ISBN: 80–89121–06–3

OBSAH

Ondrej Dostál

Úvod 5

Daniel Bútorá

Sedem amerických paradoxov 7

Tomáš Zálešák

Myšlienky Otcov zakladateľov a dnešná americká politika..... 13

Bill Baker

Je Amerika dobrá iba pre silných a úspešných? 25

František Šebej

Antiamerikanizmus a jeho témy (Spory Európy a Ameriky)..... 38

O autoroch48

Radovan Kazda

O projekte USA, Európa a Slovensko 49

O Konzervatívnom inštitúte M. R. Štefánika.....51

Úvod

Prečo USA, Európa a Slovensko?

Pohľad bežného obyvateľa Slovenska na Spojené štáty americké bol dlhé roky deformovaný optikou komunistickej propagandy. Bol to obraz krajiny, v ktorej hrstka bohatých vykorisťuje masy chudobných a zakladá svoje bohatstvo na ich biede. Obraz krajiny, ovládanej vojensko-priemyselným komplexom, ktorý sa agresívne usiluje podmaniť celý svet a pre realizáciu svojich plánov neváha priviesť ľudstvo na pokraj nukleárnej katastrofy. Studená vojna, komunistická ideológia a cenzúra totalitného režimu skresľovali realitu celého západného sveta a špeciálne Spojených štátov ako hlavného protivníka komunistickej ríše.

Komunizmus padol, železná opona je minulosťou, cenzúra skončila, ale aj v podmienkach slobodnej spoločnosti pretrvávajú na Slovensku mnohé mýty a falošné predstavy týkajúce sa USA. Nie všetky mýty o USA má na svedomí komunistická propaganda. Mnohé dlhodobo úspešne prežívajú aj v demokratických režimoch Západnej Európy, ktorých občania nikdy na vlastnej koži nezažili komunistickú diktatúru. Veľká časť Európanov považuje Američanov len za povrchných, nevzdelaných a namyslených ľudí, ktorých najdôležitejšou charakteristikou je, že jedia hamburgery, pijú colu, celý deň pozerajú televíziu a o nič skutočne dôležité sa nezaujímajú. A Amerika je pre nich krajinou, ktorej politika je určovaná len obchodnými záujmami najbohatších vrstiev. Trochu paradoxne si to myslia obyvatelia krajín, za ktorých slobodu v boji proti nacizmu platili svojou krvou americkí vojaci a ktorých sloboda zostala v nasledujúcich desaťročiach uchránená pred sovietskou agresiou len vďaka americkej vojenskej prítomnosti na európskom kontinente.

Ďalším paradoxom je, že časť mýtov a falošných predstáv o americkom spôsobe života, o americkej spoločnosti a politike dovážame priamo zo Spojených štátov. Obraz USA je nám sprostredkovaný optikou hollywoodskych filmov a americkej popkultúry. Je to obraz krajiny uvoľnených mravov, všadeprítomného násillia a zločinu, skorumpovanej politiky

a bezohľadného biznisu. Je to obraz sveta, kde vládnu len peniaze a chýba akékoľvek hlbšie hodnotové zakotvenie. Amerika však nie je len Hollywood a jej obraz, ktorý nám ponúkajú hollywoodske filmy, tiež často nezodpovedá realite.

Zámerom tejto publikácie je pomôcť rúcať falošné mýty, ktoré v našom vedomí existujú vo vzťahu k Spojeným štátom. Nechceme však vytvárať nové mýty a nahrádzať jeden typ mýtov inými. Našou ambíciou je ponúknuť realistický obraz americkej spoločnosti a politiky. Autormi textov sú ľudia, ktorí americké reálie poznajú veľmi dobre a chcú sa o svoje poznatky a o svoj pohľad podeliť.

Daniel Bútora sa prostredníctvom siedmich paradoxov, prítomných v americkej spoločnosti, pokúša lepšie priblížiť jej reálnu plastickú podobu, v mnohom odlišnú od toho, čo o Amerike vieme len z pozerania televízie a čítania novín. Tomáš Zálešák sa cez exkurz do americkej histórie a do tradícií amerického politického myslenia pokúša o lepšie porozumenie minulej aj súčasnej americkej (najmä zahraničnej) politike. Príspevok Billa Bakera, Američana žijúceho už niekoľko rokov na Slovensku, prináša pohľad na reformy sociálnej politiky v USA a vyvracia vžitú predstavu, že americký systém je dobrý len pre úspešných a bohatých a na tých menej úspešných neberie žiadny ohľad. Korene antiamerikanizmu v európskych krajinách, ako aj rozdiely v pohľadoch predstaviteľov USA a väčšiny európskych krajín na dôležité otázky našej súčasnosti rozoberá vo svojom príspevku František Šebej.

Ambíciou tejto publikácie je hovoriť o tom, aká Amerika naozaj je. Ale môžete sa z nej dozvedieť aj čosi o tom, aká je Európa a aké je Slovensko. Preto USA, Európa a Slovensko.

Ondrej Dostál

riaditeľ Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika

Sedem amerických paradoxov

Daniel Bútorá

Amerika je dnes mocná a výnimočná. Jej moc a výnimočnosť môžu niektorých ponechať v ľahostajnosti, no častejšie vedú k súhlasným či odmietavým postojom, ba nezriedka strhávajú k nadšenému obdivu či naopak vášnivému odporu. Dnes viac ako v minulosti pritom potrebujeme plastický, nie čierne-biely pohľad na Spojené štáty ako krajinu a ako kultúru. Americký vývoj po teroristických útokoch 11. septembra 2001, vojna v Iraku i zvolenie v Európe málo populárneho Georga W. Busha za prezidenta na ďalšie funkčné obdobie a európske reakcie na tento vývoj svedčia o atlantickom nedorozumení. Amerika je dnes iná, než by si niektorí Európania želali. A zdá sa, že Európania občas Amerike málo rozumejú.

Európa a Amerika sú pritom spojené Atlantickou alianciou, mimoriadne silným bezpečnostným zväzkom. NATO garantovalo posledné polstoročie európsku bezpečnosť, a bolo nielen vyjadrením spoločných záujmov po druhej svetovej vojne a v odpore proti sovietskej výbojnosti, ale aj vyjadrením spoločných hodnôt a azda až civilizačnej príslušnosti. Bola to skutočnosť alebo len ilúzia, ktorá v ére po 11. septembri už nemá miesto? Sú naozaj Európania a Američania natoľko odlišní, ako o tom svedčia politické nedorozumenia? Tieto veľké otázky si kladú mnohí ľudia vo Washingtone, v Londýne, Paríži či Berlíne. Ako členskej krajiny NATO a Európskej únie sa týkajú bytostne aj Slovenska. Na nasledujúcich stranách sa pozrieme na Ameriku cez trochu iné okuliare – cez okuliare siedmich paradoxov, ktoré možno na Spojených štátoch nájsť. Paradoxy občas odrážajú protiklady na mieste, kde ich nečakáme, nesú v sebe moment prekvapenia, a jednoznačné vlastnosti a charakteristiky dokážu „navigovať“ v inom svetle.

Paradox imperiálny

Spojené štáty vznikli revolúciou, vzburou proti anglickému kráľovi. Táto revolúcia zrodila republiku, ktorá sa neskôr stala modelom pre mnohé iné krajiny sveta. Podobne, ako anglická vláda sama seba začala obmedzovať zákonmi, aj osadníci v anglických kolóniách žiadali podobné obmedzenia vôle anglickej monarchie aj za hranicami britských ostrovov, a neskôr žiadali nezávislosť. Ak by boli Otcovia zakladatelia vo vojne o nezávislosť prehrali, boli by všetci obesení a v dejinách by boli zaznamenaní ako vzbúrenci. Spojené štáty vznikli ako proti-imperiálna republika, ako republika v odpore proti mocnosti. Postupom času sa stali veľmocou, stali sa takmer impériom, zostali však zdráhavou veľmocou, akýmsi „impériom proti svojej vôli“. Tento paradox sa doteraz odráža v americkej zahraničnej politike: majú sa Spojené štáty ujať zodpovednosti za to, čo sa deje vo svete, zabrániť genocídam, zvrhnúť diktátorov a stať sa „svetovým policajtom“? Alebo majú ostať verné svojej tradícii nezasahovania do vecí ostatných? Svetové udalosti a teroristické útoky na New York a Washington nútia Ameriku k prvej odpovedi, a vojna v Iraku a úsilie o demokratizáciu moslimského sveta a Blízkeho východu sú toho príkladom. Zároveň sa však iní americkí politici a akademici opakovane pýtajú, kde sú hranice, za ktorými do chodu okolitého sveta už nemajú zasahovať.

Paradox mocenský

Prezident najmocnejšej krajiny sveta logicky býva označovaný za najmocnejšieho muža na zemi. Je to čiastočne pravda, v mnohých ohľadoch je to však veľmi neúplný a možno aj nepresný pohľad. Len máloktorý prezident alebo premiér je natoľko kontrolovaný svojím parlamentom, ako je americký prezident kontrolovaný Kongresom. Všetky nominácie členov americkej vlády musia byť schválené Senátom a jediný senátor môže zablokovať vymenovanie ktoréhokoľvek z nich. A to platí nielen pre členov vlády. Prezident Bill Clinton napríklad nebol schopný dlhé mesiace vymenovať veľvyslancov v niekoľkých krajinách vrátane Slovenska, pretože jeden jediný senátor v zahraničnom výbore sa postavil proti (a, dodajme,

v úplne inej veci). Spomeňme ešte dve ďalšie udalosti z Clintonovej éry: keď sa prezident nevedel dohodnúť s Kongresom na niektorých detailoch rozpočtu a v štátnej rezerve došli peniaze, vládne úrady vo Washingtone boli doslova zatvorené a tisícky úradníkov zostali niekoľko dní doma. A potom je tu samozrejme Clintonov sexuálny škandál so stážistkou Monikou Lewinski a jeho falošná výpoveď pod prisahou. „Najmocnejší muž sveta“ musel predstúpiť pred vyšetrovateľov a členov Kongresu a odpovedať na ich nepríjemné, miestami až zahanbujúce otázky. Len máloktorý prezident má taký malý dosah na mnohé veci, ktoré sa dejú na nižšej úrovni – americký federalizmus bol budovaný zdola, a jednotlivé štáty si prísne strážia svoje právomoci, od školskej sústavy cez to, akou rýchlosťou sa jazdí po diaľniciach až po aktuálnu otázku homosexuálnych manželstiev. Americký politický systém sa vyznačuje protiváhou mocí, ich vzájomnou kontrolou a zabudovanými konfliktmi, a potrebou širšieho konsenzu. Výsledkom je paradox prvého muža najmocnejšej krajiny sveta, ktorý síce má k dispozícii lietadlá, autá, mohutnú ochranku a letné sídla, ale ktorého vlastná výkonná moc je zviazaná „brzdami a protiváhami“ ako málokterého európskeho lídra.

Paradox náboženský

Po objavení Ameriky a po ustanovení prvých španielskych kolónií sa začali o Ameriku zaujímať ďalšie európske mocnosti – Francúzsko, Anglicko a Holandsko. Prvé väčšie množstvá prisťahovalcov prichádzali z Anglicka najmä z náboženských príčin. Viaceré osady v dnešnom štáte Massachusetts sa snažili o vybudovanie modelových kresťanských komunít. Vznikali ako náboženský projekt, ako zúfalý pokus uniknúť európskym náboženským vojnám. Dôležitou charakteristikou bola od počiatku rôznosť týchto náboženských skupín, a z toho vyplývajúce odhodlanie nedovoliť, aby jedna z nich prevážila nad ostatnými. Výsledok sa prejavil v americkej ústave a v následnej praxi: Amerika ako prvá oddelila cirkvi od štátu. Náboženstvo ponechala ako verejnú záležitosť, ale ako záležitosť tvrdo oddelenú od štátnej moci. Garantovala slobodu akokoľvek veriť a tiež slobodu neveriť. Rôzne predstavy o náboženstve a jeho úlohe vo verejnom živote zostáva-

jú doteraz v Amerike veľkými témami. Vidno to napríklad v spore o to, či kresťanské školy môžu prijímať štátom vydávané kupóny (v princípe podobné normatívom na žiaka na našich školách) a či ide alebo nejde o porušenie oddelenia štátu a cirkví. Náboženstvo a jeho rôzne prejavy hralo aj veľkú úlohu v posledných prezidentských voľbách a obaja kandidáti George W. Bush a John Kerry usilovne navštevovali rôzne kostoly, modlitebne a synagógy. Stúpenci oddelenia cirkvi od štátu v Európe často sledujú jediný cieľ: oslabiť vplyv náboženských organizácií. Naopak, obrancovia náboženstva sa z týchto dôvodov bránia oddeleniu štátu a cirkví. Americký príklad poukazuje na náboženský paradox: živé a v krajine citeľné náboženské prejavy napriek prísnemu oddeleniu cirkví a štátu. Náboženský paradox hovorí, že Amerika je dnes jednou z najreligióznějších krajín Západu.

Paradox konzumný

Keď pozeráme „hollywoodske“ filmy, sme oveľa viac ako náboženským prejavom Američanov vystavení inej charakteristike amerického životného štýlu – konzumnosti. Religiozita a konzumnosť nestoja v Amerike proti sebe, hoci ich spojenie môže pôsobiť paradoxne. Konzumnosť, teda spotreba veľkého množstva statkov veľkým množstvom ľudí, sa v Amerike priamo narodila. Konzumnosť vzišla z rozsiahlej výroby, z vysokej efektívnosti a z nadbytku a postupne sa rozšírila do ostatného sveta. Vysoká spotreba sama o sebe nie je novým fenoménom, existovala už dávno – v Európe a inde však bola len výsadou niektorých. Americkým fenoménom sa stalo, že vysoká spotreba sa „zdemokratizovala“, otvorila sa masám. Výsledkom sú supermarkety a hypermarkety, veľké nákupné centrá, siete lacných reštaurácií... Masová spotreba pôsobí niekedy pohoršujúco. Hromadné nakupovanie niekedy hrozí ovládnutím sviatkov a (ako mnohé iné črty pokroku) umožňuje ľuďom robiť zlé rozhodnutia. Na druhej strane, konzumnosť a vysokú spotrebu sprevádza v Amerike étos darcovstva, étos dobrovoľníctva, étos rozdelenia sa s tými druhými. Časť amerických konzumentov zostáva uzavretá v dobrovoľnom väzení netvorivej spotreby – ďalšia časť však svoje bohatstvo používa na pomoc druhým. Tisíce ľudí pracujú dobrovoľne v nemocniciach či v knižniciach,

pomáhajú deťom prejsť cez prechod pri škole, navštevujú doma starých a chorých ľudí – a ponúkajú tak konzumný paradox, podľa ktorého plné nákupné vozíky môžu mať ľudia, ktorí sú zároveň aktívni darcovia a dobrovoľníci.

Paradox pracovný

Napriek bohatstvu a dostatku si Američania – opäť raz oproti dojmom z amerických filmov – „užívajú“ často menej ako Európania. Američania majú najmenej dovolenky spomedzi západných krajín, majú často najdlhšiu pracovnú dobu, majú často aj dve zamestnania... Sú to, videné európskymi očami, občas pracovní fanatici. Priemerný Američan má asi 10 dní platenej dovolenky. Pri súkromných stretnutiach s Američanmi možno niekedy počuť nie príliš lichotivé (a samozrejme nepresné a skresľujúce) poznámky na adresu Európanov, ktorých musia chrániť americkí vojaci, zatiaľ čo oni sa „preháňajú na mercedesoch a chodia na 5-týždňové dovolenky“. Americká pracovitosť má do činenia s kultúrou a tradíciou. Sociológ Max Weber už v 19. storočí písal o náboženských dôvodoch amerického úspechu (okrem iného v pracovnej morálke a sporivosti). Niektorí súčasní ekonómovia poukazujú na väčšie rozdiely v príjmoch v Amerike, ktoré motivujú ľudí viac pracovať. Tak či onak, americký pracovný paradox spočíva vo vysokom pracovnom nasadení, ktoré často Američanom neumožňuje dostatočne si užívať bohaté plody ich práce.

Paradox rodinný

Veľké množstvo práce a málo dovolenky a ešte menšie množstvo sviatkov vedú k ďalšiemu paradoxu – k vysokej cene, ktorú rôznym sviatkom Američania prikladajú. Najmä dva z týchto sviatkov, Vianoce a Deň Vďakyzdania (Thanksgiving), sú sviatkami užšej a širšej rodiny, pričom rodinný život má v Amerike ešte stále vyššiu hodnotu ako v západnej Európe. Samotní Američania dnes právom hovoria o kríze rodiny, rozvodovosť je obdobná tej európskej a ženy a matky detí často pracujú rovnako

veľa či dokonca viac ako v Európe. Na druhej strane je rodina vnímaná ako dôležitá časť spoločnosti. Američania majú viac detí ako Európania a demografická kríza, ktorá hrozí Európe, zatiaľ Spojené štáty obchádza. Verejná sféra je voči rodinám a deťom všeobecne ústretovejšia ako v Európe. Od detských stoličiek a vyfarbovačiek v reštauráciách cez pripravenosť leteckých operátorov na detských pasažierov až po miesta na prebaľovanie detí aj na pánskych toaletách (rodičmi bývajú nielen ženy). Na druhej strane, európsky systém materských dovolení Amerika nepozná a finančné dôvody matky často dovedú k rýchlejšiemu nástupu do práce, než by si to záujmy detí vyžadovali. Na americkom parodoxe dôležitosti rodinného života, hocako podlamovanej veľkým množstvom práce dospelých, má podiel ako religióznejšia časť obyvateľstva, tak aj prisťahovalci najmä z Latinskej Ameriky.

Paradox „národný“

Posledný z týchto siedmich amerických paradoxov sa týka práve prisťahovalcov. Spojené štáty vznikli z prisťahovalcov, sú krajinou prisťahovalcov a sú krajinou, do ktorej ďalší a ďalší prisťahovalci neustále prichádzajú. Na druhej strane sú Spojené štáty krajinou na európske pomery pomerne silného patriotizmu, pričom je pre Európu niekedy ťažko pochopiteľné, že dnešný prisťahovalec (z Číny, z Indie, zo Slovenska alebo z Mexika) môže byť zajtra skutočným americkým patriotom. S „národnou“ ideou Ameriky sa môže stotožniť každý. Do Ameriky každoročne prichádza toľko ľudí, ako keby na Slovensko prišla celá Nitra... Ich prijatie, ich absorpcia, ich nastavenie na americké hodnoty nie je ľahkou úlohou. Dnešný európsky strach predovšetkým z moslimských prisťahovalcov je pochopiteľný aj preto, lebo európske chápanie národného patriotizmu nie je také univerzálne ako americké. Koľkí z bývalých tureckých „gastarbeiterov“ sa dnes cítia skutočnými Nemcami? Koľkí alžírski Arabi sa stali naozajstnými Francúzmi? Americká schopnosť ponúknuť prisťahovalcom novú identitu a nestratiť pod tlakom prisťahovalcov vlastnú „americkosť“ je nemalou americkou devízou do budúcnosti. Ak je niektorý z amerických paradoxov hodný obdivu či dokonca závisti, je to nepochybne tento posledný.

Myslenie Otcov zakladateľov a dnešná americká politika

Tomáš Zálešák

Americká revolúcia?

Praktická politika predchádza filozofickú formuláciu svojich princípov. To platí aj pre Ústavu a politický systém USA. Životaschopnosť americkej Ústavy, ktorá je dnes najstarším písaným ústavným dokumentom na svete, nemožno pochopiť len na základe analýzy jej teoretických východísk. Génus osvietenскеj filozofie Locke, Montesquieu, Jeffersona a ďalších tvorí samozrejme súčasť americkej tradície, rovnako ako – povedzme – puritánska etika, či teológie nekonformných siekt. Ale nech by princípy vyjadrené v Deklarácii nezávislosti, Listoch federalistov alebo Ústave boli akokoľvek teoreticky brilantné, neboli by skutočnými ústavnými princípmi zakladajúcimi fungujúci systém, keby ich litere nevdýchla život dlhodobá spoločenská a politická prax, nevypovedaná tradícia, občianska kultúra, náboženská etika a z nej vychádzajúca štátnická skúsenosť. A to aj vtedy, keď ide o skúsenosť negatívnu – napr. v súvislosti so zmätkami v politike konfederácie, ktorá predchádzala prijatiu ústavy platnej dodnes. Ako teda už bolo naznačené, prax nielen nasleduje písaný dokument, ale ho v istom zmysle aj predchádza. Ňou sa podmieňuje samotná možnosť prijatia písaných ústavných princípov a možnosť ich úspešného uplatnenia v praxi.

Vojna za nezávislosť a celý proces, ktorý vrcholil vytvorením federácie Spojených štátov sa neraz nazýva revolúciou – Americkou revolúciou. Ak však hovoríme o akte založenia, musíme nevyhnutne hovoriť o revolúcii? Nie je to len konvencia nasledujúceho storočia, v ktorom sa „revolúcia“ stala všadeprítomnou témou?

Zložitosť politického dedičstva

Približne rok po ratifikácii ústavného dokumentu väčšinou z trinástich kolónií, ktoré sa osamostatnili od britskej koruny, došlo na európskom kontinente k inej revolúcii, ktorej protagonisti sa taktiež odvolávali na idey republikánskeho zriadenia, prirodzených práv a rovnosti. Išlo o revolúciu vo Francúzsku. Podobnosť v niektorých prvkoch rétoriky by mohla zastrieť rozdiely pod povrchom. A skutočne – nielen v Anglicku, ale aj v Amerike našla francúzska revolúcia svojich stúpcov. Nie je bez zaujímavosti, že v oboch prípadoch ju jej obhajcovia vnímali ako nadväzujúcu na domáce revolučné tradície a rozvíjajúcu odkaz, ktorý upadol do marazmu nedokonalých politických kompromisov, ak nie priamo zradu pôvodných čistých ideálov. Ako zrada pôvodných ideálov *americkej* revolúcie sa v mnohých prípadoch vnímala aj snaha elitných politických predstaviteľov o vytvorenie *federácie* z pôvodnej konfederácie 13 štátov, o ktorej funkčnosti panoval rad – a podľa všetkého oprávnených – pochyb. Thomas Paine, ktorého môžeme (opäť v duchu neskorších konvencií) označiť za predstaviteľa ľavicovo radikálneho krídla americkej tradície, burácal proti federalistickým plánom:

„Vláda, tak ako šaty, je znakom stratenej nevinnosti; kráľovské paláce stoja na troskách rajských mocností.“¹

Thomas Paine sa v čase francúzskej revolúcie nie náhodou dostal do literárnej potýčky s jej výrečným kritikom: Edmundom Burkeom. Ale za náhodu by sme nemali pokladať ani skutočnosť, že Burke, autor „konzervatívneho manifestu“ sa predtým vyslovoval v prospech amerických kolónií v ich zápase proti zvoli britskej koruny. Ide teda o rozpor v myslení moderných konzervatívov, ktorí sa snažia dodatočne upevniť výdobytky revolúcií s akcentom na opačný princíp? Alebo sa skutočný rozpor nachádza v myslení permanentných revolucionárov? Každopádne táto otázka mieri na určité napätia v protichodných tendenciách, ktoré poznačili moderné politické myslenie už v jeho základoch a ktoré sú nepochybne prítomné v zdrojoch samotnej americkej konštitúcie a v tradícii americkej politiky.

¹ KRAMNICK, I.: Editor's Introduction. In: MADISON, J., HAMILTON A., JAY J.: The Federalist Papers. Penguin, 1987, s. 23.

Zaujímavú antitézu k uvedenému Painovmu výroku tvorí slávne vyjadrenie Jamesa Madisona vo *Federalistovi* č. 51: „*Ak by ľudia boli anjelmi, žiadna vláda by nebola potrebná. Ak by anjeli mali vládnuť ľuďom, nebola by potrebná ani vonkajšia ani vnútorná kontrola vlády.*“² Na riešenie situácie, v ktorej akiste nie sme anjelmi, ale nesmieme to očakávať ani od našich vládúcich predstaviteľov, navrhoval Madison projekt, ktorý pôsobí konzervatívne a zároveň modernisticky. Konzervatívne preto, lebo jeho úlohou je zamedziť otrasom, nestabilite a radikálnym zmenám. Modernisticky možno vo svojom úzkostlivom dôraze na zamedzenie vzniku akejkoľvek tyranie, ale predovšetkým vierou v možnosť, že *usporiadanú a slobodnú spoločnosť je možné postaviť na základni egoistických záujmov, túžob a inštinktov*. Ako naznačuje citát, kontrola vládnej moci je vnútorná aj vonkajšia. Vládna moc je teda kontrolovaná zo strany legitímnej opozície a zo strany občianskej spoločnosti. To však nestačí. Vládna moc sa kontroluje aj sama v sebe, v dôsledku rozdelenia moci. Montesquievov „trojuholník“ deliaci štátnu moc na výkonnú, zákonodarnú a súdnu tu platí ako princíp, nie však v doslovnom zmysle ako popis inštitucionálneho usporiadania. Zložka moci, ktorej sa ako najsilnejšej zakladateľa Ústavy najviac obávali – moci zákonodarnej, mala byť podľa Madisona vnútorne kontrolovaná aj rozdelením na dve komory, ktoré sa obsadzujú v odlišnom čase a s odlišnými pravidlami. Skúsenosť zo zmätkov konfederácie hovorila jasne: je treba zamedziť zoskupovaniu zisťných záujmov, ktoré by sledovali obmedzené ciele na úkor princípov zastupiteľského republikánskeho zriadenia. A to aj vtedy, keď sa porušovanie pravidiel deje pod zástavou demokracie a vedie k tyranii, ktorú neuskutočňuje menšina, ale *akákoľvek väčšina*. Tomuto cieľu napomáha aj prekryvanie jednotlivých mocenských zložiek. Tak napríklad Kongres má nástroje, ktorými zasahuje do výkonného procesu, prezident zasahuje do moci súdnej a súdna moc má právomoci vykladať Ústavu tak, že to z nej robí *de facto* spoluúčastníka na legislatívnom procese.³ Aj samotný princíp federatívneho usporiadania pôsobí ako zábezpeka proti uzurpácii. Jednotlivé štáty musia

² MADISON, J.: *Federalist No. 51*. In: MADISON, J., HAMILTON A., JAY J.: *The Federalist Papers*. Penguin, 1987, s. 319–320.

³ Táto črta dnes predstavuje špecifický problém pre americký ústavný systém, keďže súdna moc pôvodne chápaná ako najslabšia z uvedených zložiek, vykazuje dnes sklon

nachádzať konsenzus medzi sebou, vo vzťahu k federálnym orgánom a to isté platí o vzťahu federálnych orgánov voči jednotlivým štátom. Sebecké záujmy sa tak nepopierajú ani sa neeliminujú priamym donucovaním, ale neutralizujú vo vzájomnom pôsobení.

Rozvetvená spoločnosť

Tu sa však Madisonovo úsilie zabrániť tyranii nekončí. Občianska spoločnosť, ktorá funguje ako samostatný zdroj kontroly moci potrebuje vlastnú vnútornú kontrolu. Tu pomohla historická zhoda okolností – štruktúra americkej spoločnosti, jej rozdelenie, mobilita a individualistický étos. Rovnako skutočnosť, že federácia združuje väčšie množstvo štátov na veľkom území zamedzuje tomu, aby vznikla taká zhoda partikulárnych záujmov, ktorá by vytvorila väčšinu potenciálnych uzurpátorov. To platí aj pre vzťah medzi náboženskými konfesiami, z ktorých žiadna nepredstavuje v USA absolútnu väčšinu. Ďalším zabezpečujúcim mechanizmom je tu samozrejme oddelenie štátnej moci od cirkevnej autority. To sa nedeje tak, ako sa dialo v kontinentálnej Európe – politickým potláčaním náboženstva. Spojenie náboženského presvedčenia a politickej praxe sa uskutočňuje vlastne oveľa užším spôsobom, než v Európe (vrátane tých krajín, kde dodnes existuje štátna cirkev), pričom sa však toto spojenie neviaže a nesmie viazať na žiadnu konkrétnu cirkev, denomináciu či sektu, a samozrejme na žiadnu konkrétnu cirkevnú štruktúru.

USA sú vysoko religiózne, čo je význačný rozdiel oproti dnešnej Európe, a táto miera religiozity ich komparatívne približuje skôr k subsaharskej Afrike. Zároveň však platí, že priemerný Američan mení svoju konfesiю častejšie než Európan (tak ako miesto svojho bydliska) a príslušnosť ku konkrétnej cirkvi je viac vecou osobnej voľby a zodpovednosti, než známeho malomeštiackeho konformizmu, ktorý najmä v kontinentálnej

k ústavnému revizionizmu prostredníctvom vykladajúcich rozhodnutí, ktorých kritériá nie sú celkom jasné, čo spôsobuje rozchádzanie sa rozhodnutí s pôvodnými zámermi autorov Ústavy. Tieto rozhodnutia zároveň vykonávajú nevolení sudcovia zasahujúci tak do právomocí volených predstaviteľov legislatívy. Tento problém môžeme však rozobrať pri inej príležitosti.

Európe spôsobuje u toľkých ľudí odcudzenie voči náboženstvu a cirkvi. Cirkevný život v Amerike zároveň umožňuje mnohým občanom už od raného veku získavať elementárne politické skúsenosti. Mnohé denominácie sú zaangažované v rámci najrôznejších spontánnych a svojpomocných lokálnych aktivít. Finančná nezávislosť od štátu taktiež posiluje onen zmysel pre vlastné slobodné rozhodovanie a zodpovednosť, čo vplýva aj na povahu náboženskej viery ako čohosi osobného a intenzívneho, často nekonformného a extatického. Americký náboženský život má aj svoje výstredné a morbidné úchylky, tie však sotva zakryjú akúsi základnú úprimnosť a autentickosť, ktorou sa vyznačujú náboženské prejavy v americkej spoločnosti – aj vtedy, keď európskemu divákovi pripadajú naivné, primitívne, či prosto nie celkom dôstojné blazeované a skeptického európskeho intelektuála, ktorý toho tak veľa vie o svete a o tom, ako to v ňom chodí. Americké prostredie bolo od začiatku v istých črtách výrazne odlišné od Európy. To neslobodno stratíť zo zreteľa pri posudzovaní šancí dnešného európskeho federalizmu. Možno aj preto mali americkí predstavitelia až doposiaľ tendenciu vnímať otázky európskeho zjednocovania cez prizmu americkej reality, čo im do istej miery bránilo pochopiť dostatočne jeho problematiku stránky.

Mechanizmus kontroly moci v USA sa skrátka nedá zjednodušiť zhrnutím do nejakej jednoduchej schémy. Je prepletený s organickou štruktúrou americkej spoločnosti, ktorá si napriek svojej dynamike a individualizmu vyvinula svojské a pozoruhodne dobre fungujúce formy občianskej spolupráce. Tie môžu zahŕňať tie najrôznejšie (hoci aj výstredné) typy aktivít – od spoločných modlitieb v prírode cez veľkomestskú charitu až po pochody na Capitol Hill. Ani bohato rozvetvený spoločenský život preto nie je jednoduchou schémou, ktorú by dokázal narysovať akokoľvek geniálny autor zákonov. Ide o produkt spontánneho vývoja, aký je možný len v slobodnej spoločnosti. Slobodná spoločnosť nie je možná bez kontroly moci a kontrola moci vykonávaná v rámci amerického politického systému nie je len kontrolou moci vlády. Je kontrolou moci všetkých.

Systém brzd a rovnováh pripomína podobný systém usporiadania, ktorý nevznikol na základe cieľavedomého plánu ani následkom revolúcie – usporiadanie inštitúcií v stredovekej Európe a menovite v tudorovskom

Anglicku. Dovoľím si vysloviť domnienku, že nejde o náhodu, ale o nadviazanie na dlhodobú prax, ktorá bola v amerických kolóniách a v mysli autorov Ústavy zdedená z britskej konštitúcie – prax, ktorá je zdrojom skúsenosti a návykov, aké nie je možné získať na základe abstraktného teoretizovania. To znamená aj, že dnešné usporiadanie amerických inštitúcií v najširšom zmysle sa javí z pohľadu Európana v jednej chvíli ako progresívne a v inej chvíli ako archaické.⁴

Neznamená víťazstvo federalizmu v rokoch 1887-88 konečnú porážku revolúcie v americkej konštitúcii v prospech konzervatívneho princípu?

Na túto otázku nemôžeme dať tak jednoznačnú odpoveď, akú by nám diktovala túžba mať všetko zatriedené do jasne oddelených kategórií. Federalisti nemôžu byť paušálne označení za „konzervatívco“ a ich odporcovia, ako je zrejme už z letného pohľadu, nemôžu byť stotožnení s táborom pokračujúcej revolúcie. Zjavnou skutočnosťou je, že „revolučný“ aj „konzervatívny“ element je v americkej tradícii stále prítomný, a to v množstve variácií, často na nerozpoznanie prepletených a zmiešaných. A tak ako každá ústava, ktorá nie je len mŕtvou literou, ale aj živým organizmom, aj americký systém sa vyvíja. Nové vplyvy prichádzajú, uplatňujú sa s rôznym úspechom a zanechávajú svoje stopy. A azda všetky tieto stopy nachádzame vo väčšej alebo menšej miere prítomné v politike oboch hlavných strán. To je treba mať na pamäti aj pri posudzovaní dnešnej americkej politickej praxe, aj pri skúmaní príčin jej triumfov a charakteristických omylov.

Zahraničná politika

Ak odvrátíme pozornosť od Madisonsa a sústredíme sa na druhých dvoch autorov *Federalist Papers*, vystupujú do popredia trochu iné dôrazy a odlišný motív. Kým Madisonovi išlo predovšetkým o vytvorenie vnútorne fungujúcej slobodnej konštitúcie na základe kontroly moci, jeho priateľom

⁴ Aj americká angličtina obsahuje tvary, ktoré sú v pomere k britskej niekedy nové a niekedy predstavujú staršiu formu, či významový odtieň, ktorý sa v Británii behom času vytratil.

išlo skôr o vytvorenie nového, mocného štátneho zväzku, ktorý by ako nová veľmoc nanovo rozdal karty vo vzťahu k imperiálnym mocnostiam Európy. Opäť tu máme zdroj určitého „pnutia“ v americkej politickej tradícii. Uvedomiť si rôznorodosť zdrojov a motívov dnešnej americkej politiky má význam aj vo vzťahu k budúcnosti poslednej globálnej supervelmoci a jej demokratického zriadenia. Má vzťah aj k tomu, ako dnešní európski predstavitelia a verejnosť americkú politiku „čítajú“ – čo má spätný vplyv na ich reakcie.

Pri pohľade na americkú zahraničnú politiku v 20. storočí a v bezprostrednej súčasnosti vidíme tiež súťaž protichodných tendencií, ktoré majú svoj vzťah k vnútornej politike aj k medzinárodnej situácii. Vidíme boj medzi izolacionizmom a internacionalizmom, „idealizmom“ a „realizmom“, ochotou riešiť problémy vojenskou silou, diplomaciou alebo hľadaním „alternatívnych“ spôsobov, napätie medzi „multilateralizmom“ a „unilateralizmom.“ Možné kombinácie sú mnohoraké, napr. globálny idealizmus spojený s ochotou vojensky sa angažovať (F. D. Roosevelt). Alebo reálpolitika spojená s diplomatickou opatrnosťou a rafinovanými hrami (Nixon). Alebo spojenie imperiálnej angažovanosti a reálpolitiky (Theodore Roosevelt). Ochota vyslať vojská do cudzích krajín nie je vecou ani výlučne reálpolitiky ani idealizmu. Najčastejšie sa však v pozadí americkej zahraničnej politiky črtá kombinácia viery v poslanie amerického národa (ktorá má v sebe čosi z puritánskej viery vo vyvolený ľud), viery v prednosti demokracie a neochotne priznávaného bremena veľmocenskej politiky (ktoré pre tradičného Yankeeho zaváňa imperializmom v britskom štýle „bremena bieleho muža“). Je to pochopiteľné. Postavenie USA ako svetovej veľmoci prichádzalo pozvoľna a neskôr, než vytvorenie federácie v konfrontácii s európskymi imperiálnymi expedíciami, domácimi zmätkami a indiánskymi kmeňmi.

Žiadna vnútropolitická alebo zahraničnopolitická doktrína súčasnosti nepredstavuje jednoznačnú a jednoduchú nadväznosť na zámery Otcov zakladateľov. Tam, kde viditeľne nadväzujú, sa však javia ako odvodené čiastkové tézy – akési „poznámky pod čiarou“ k „Otom“, ktorých myslenie sa javí ako jednoduchšie, zároveň však obsiahlejšie. Vzťah *Founding Fathers* k politikom 20. a 21. storočia je vzťah *klasikov k žiakom*, ktorí sa

delia do rôznych „škôl“, prúdov či siekt a neraz sa vášnivo napádajú, hoci ich ideové korene pochádzajú zo spoločného zdroja.

20. storočie ukázalo isté permanentné výkyvy v spôsobe vedenia americkej zahraničnej politiky, ale aj istú kontinuitu, ktorá sa prejavila najmä pod tlakom krízových situácií. Americká politika vždy dokázala prelomiť bariéru váhavosti v otázke zahraničného angažovania a premeniť izolacionistický pocit vlastnej morálnej nadradenosti na pocit kvázi-mesiášskeho poslania šíriť vo svete slobodu. Tak vstúpila Amerika na európske bojisko v roku 1917 po boku európskych mocností vrátane svojho bývalého koloniálneho pána. Ak sa však zbožný puritán má stretnúť v miestnom hostinci (ktorý predtým zďaleka obchádzal) s opilcom, kartárom a sukničkárom pred prísne skúmovými zrakmi príslušníkov svojej kongregácie, musí tento krok *ideologicky zdôvodniť*. V polovici 19. storočia uverejnil Alexis de Tocqueville postreh, že Američania prejavujú *väčšiu záľubu vo všeobecných ideách než iné národy*.

Vstup USA do prvej svetovej vojny to potvrdil. Amerika nešla bojovať za britské impérium ani za Alsasko-Lotrinsko, ale za *svetovú demokraciu*. Prostredie, do ktorého vstúpila v rokoch 1917-18, bolo na tento nový prístup pripravené oveľa lepšie, než by bolo v roku 1914. Nezmerne obeť a ničenie, ktoré vojna spôsobila, skompromitovali inštitúcie a symboly starej Európy. Vysoké a univerzálne ciele, ktoré tejto vojne pririekol prezident Wilson, zodpovedali miere spustošenia.

Pod zástavou slobody a demokracie vstúpili USA aj v roku 1941 do vojny proti Hitlerovmu Nemecku. Je však tiež pravdou, že hoci sa vtedy Amerika už nejaký čas nachádzala „jednou nohou“ vo vojne proti Nemecku, naplno do nej vstúpila až po napadnutí Japonskom a jej vojenská doktrína aj potom nakrátko oscilovala medzi prioritou európskeho a tichomorského bojiska. „Priekopnícka“ tendencia odvracať tvár od Európy na Západ (ktorý pokračuje v Tichom oceáne) prežívala ako latentný sklon. Špecifiká politického nazerania na svetové záležitosti sa opätovne prejavili v čase konca vojny. U Franklina D. Roosevelta sa prejavili prvky milénárskeho idealizmu, ktoré sa dodnes mylne zamieňajú za realizmus. Iste, spolupráca so Sovietskym zväzom pri porážke Nemecka bola diktovaná realizmom. To však už neplatí pre Rooseveltovu víziu povojnového uspo-

riadania. Franklin D. Roosevelt chcel po vzore Wilsona *zrušiť systém mocenských rovnováh, impérií a aliancií*. Takýto historicky prekonaný svet v jeho očiach symbolizovalo britské impérium na čele s Churchillom. Naopak, Stalinov Sovietsky zväz predstavoval progresívneho partnera. Tento partner nebol vždy sympatický, ale Roosevelt bol s pragmatickým optimizmom presvedčený o šanciach prevýchovy a do konca života sa nevedel zbaviť tejto ilúzie. Roosevelt nevedel, či nechcel poznať, že Stalinove uistenia o možnosti sebaurčenia národov pod jeho okupáciou sú len ďalším z blufov totalitného vodcu – bol to bluf ako šitý na mentalitu amerických pokrokárov – v prvom rade Roosevelta a jeho poradcov. Možno to bola práve zahraničnopolitická neskúsenosť jeho viceprezidenta Harryho Trumana, ktorého si Roosevelt neprizýval na príslušné rokovania, ktorá spôsobila, že Truman si nevypestoval k Stalinovi podobný osobný a citový vzťah. To uľahčilo pomerne rýchlu a radikálnu zmenu politického kurzu v nových podmienkach; napriek tomu, že Truman mal pôvodne v úmysle pokračovať v Rooseveltových šlapajách. Demokratická rétorika sa vlastne nezmenila. Nepriateľ áno.

Štýl amerických predstaviteľov na medzinárodnej scéne sa tradične líšil od niekdajšieho štýlu predstaviteľov britského impéria. Najmä na konzervatívnej strane politici typu Disraeliho alebo Salisburyho sotva niekedy vyjadrovali svoje politické ciele pomocou abstraktných princípov demokracie a slobody. Súčasťou ich umenia bolo *mlčanie a prax*, umenie nepovedať to, čo nevyhnutne nie je treba povedať. Namiesto vášnivých slov používali rafinovaný *understatement*. Nezdôrazňovali ani večné priateľstvá ani nezmieriteľné nepriateľstvá, iba trvajúce záujmy. Naopak, americká reprezentácia vždy, keď vstúpila do medzinárodného diania, formulovala svoje ciele až milenársky ďalekosiahlo, ako univerzálne, logicky ucelené *doktríny*. Tento štýl musel dráždiť Churchilla aj kontinentálnych európskych politikov. Prostredníctvom svetovej superveľmoci sa však tento štýl stal súčasťou svetovej rétoriky a v našej súčasnosti vlastne nemá alternatívu – nech už ide o priateľov alebo nepriateľov Ameriky.

To, čo sa do americkej politiky presadzovalo pomaly, neochotne a takmer nepriznane, bola práve reálpolitika v európskom štýle a politika, ktorá je *de facto* imperiálna, pričom toto slovo nepoužívam ako nadávku. Ako

veľmoc bola Amerika čoraz viac vťahovaná do reálpolitických procesov. Jedným z významných symptómov adaptácie na veľmocenskú politiku bola Nixonova diplomacia koncipovaná Kissingerom, ktorý bol azda zo všetkých doterajších tvorcov americkej zahraničnej politiky tým najeurópskejším. Dodnes je otvorená otázka, či sa táto doktrína nakoniec neujala preto, lebo nebola dostatočne efektívna v čase, keď bol podľa názoru neokonzervatívnych kritikov možný oveľa róznejší postup proti Sovietskemu zväzu, alebo jednoducho v dôsledku morálnej krízy, ktorú priniesli aféra Watergate a sklamanie vo Vietname. Isté je, že Reaganova doktrína znamenala posun k tvrdej konfrontácii a určitý návrat k idealistickému boju za svetovú slobodu. Isté je aj, že jej obdobie je zakončené oslnivým víťazstvom v Studenej vojne. Henry Kissinger sa nikdy nezbavil skepsy voči tomuto štýlu politiky. Jeho kritika však, zdá sa, má isté racionálne jadro. Úspech Ronalda Reagana bol úspechom príchodu muža so správnymi inštinktmi na správne miesto a predovšetkým – v pravý čas, keď sa už naplno prejavovali fatálne nedostatky sovietskeho režimu. Nič z toho však nevyvracia skutočnosť, že z púhych morálnych presvedčení sa ešte žiadna skutočná politická koncepcia nezrodí. Príkladom toho nie je prezident Reagan, ktorý si o „Ríši zla“ nerobil žiadne idealistické ilúzie, ale prezident Jimmy Carter, človek nepochybne vysokých morálnych kvalít, pokiaľ ide o osobný život, menej však zručností, pokiaľ ide o špecifickú sféru ľudskej činnosti zvanú politika.

Súčasnosť

Vytvorila si Amerika od konca Studenej vojny dostatočnú koncepciu pre nové podmienky? A ak ešte nie, má v týchto nových podmienkach Amerika k dispozícii ešte nejaké tradičné zakladateľské cnosti, návody a presvedčenia ako použiteľné?

Administratíva Georgea Busha staršieho bola pri moci iba jedno volebné obdobie. Do dejín sa stihla azda podpísať ako likvidátor skrachovaného podniku komunizmu. Ale Clintonovej administratíve trvalo prakticky jedno volebné obdobie, než z novej situácie vyvodila ako-tak jasné dôsledky – v neposlednom rade vo vzťahu k budúcnosti Atlantickej aliancie

a nových európskych demokracií. Počas celého desaťročia boli tzv. „nové hrozby“ pre bezpečnosť vo svete po Studenej vojne viac námetom na vzrušujúce, ale nie bezprostredne naliehavé diskusie pre úzke odborné kruhy alebo amatérskych stratégov. Skutočný prelom nastal – asi typicky pre liberálne demokracie – až 11. septembra 2001 po náhlom a prekvapivom útoku s katastrofálnymi následkami. Pravdepodobne sa potvrdí postreh, že demokracie vstupujú do vojny ťažko a nechotne, ale po precitnutí a vzopätí sú pre nepriateľa strašným protivníkom. Platí však opäť aj to, že samotné odhodlanie ešte nedáva návod na konkrétny politický a vojenský postup. USA už dokázali, že majú dostatok odhodlania a kapacít na to, aby dokázali konať aj unilaterálne, ak je to potrebné. Bohužiaľ, miera dnešnej americkej moci vo svete vysoko prevyšuje mieru jej globálnej akceptácie. Americká reprezentácia by mala brať tento fakt ako realitu, ktorá je síce nepríjemná, nesympatická a nemorálna, ale – aj posledné udalosti to ukazujú – nie je najlepší spôsob čeliť jej tým, že ju ignorujeme. Clausewitzom toľko zdôrazňovaný *politický účel* vojnového úsilia sa najmä v prípade Iraku ukázal ako podcenený v tom zmysle, že nebol založený včas na dostatočne konkrétnej predstave a možno s precenením univerzálnej príťažlivosti a uplatniteľnosti abstraktnej idey demokracie.

Mýtus „self-made mana“ nie je len mýtom amerického jednotlivca, ale celého amerického národa. Je to mýtus fascinujúci, obdivuhodný, inšpirujúci, ale – ako to s mýtmí býva – iba čiastočne pravdivý. Odhodlanie a odvaha sú nevyhnutnou, nie však dostatočnou podmienkou úspechu, a to aj úspechu americkej zahraničnej politiky. Nebola to americká sila, ktorá zlyhala. Zlyhala však schopnosť (či objektívna možnosť?) presvedčiť váhavých spojencov o legitimitate tejto sily. Naliehavou povinnosťou európskych politikov naďalej zostáva pozrieť do tváre realite. Ale to pre Ameriku nesmie znamenať dôvod na ľahostajnú vieru, že legitimita rozhodnutí sa akosi sama dodatočne presadí. Ako podotkol klasik: s bajonetmi možno robiť čokoľvek, len nie si na ne sadnúť.

Nie je vylúčené, že nasledujúci vývoj americkej zahraničnej politiky sa bude uberať cestou pripomínajúcou skôr Kissingera než, povedzme, Richarda Perla. To je však otázka budúcnosti. Ak Amerika nechce, aby ju stretol osud vyčerpanej a k vlastnému osudu čoraz ľahostajnejšej Európy,

musí dnes v čase zmien a rozkolísanosti opäť prihliadnuť ku koreňom svojej politickej kultúry. Staré návody a skúsenosti nemožno kopírovať. Možno sa však nimi inšpirovať a tak ich priviesť k životu v nových meniacich sa podmienkach, majúť na zreteli vysoké ideály, stojac však oboma nohami v realite aktuálneho diania, tak ako to – možno neopakovateľne – dokázali zakladatelia americkej únie.

Je Amerika dobrá iba pre silných a úspešných?

Bill Baker

Koncom osemdesiatych rokov porovnával známy americký sociológ Anthony Campolo z Eastern University (St. Davids, Pennsylvania) chudobných, ktorí imigrovali do Spojených štátov z krajín tretieho sveta, s chudobnými Američanmi, ktorí žili na sociálnej podpore. Skúmaní imigranti boli nielen veľmi chudobní, ale mali aj nízku úroveň znalosti anglického jazyka a vzdelania všeobecne. Ich životné štandardy v krajinách pôvodu boli oveľa horšie ako u amerických chudobných, ktorí žili na podpore.

Z jeho výskumu vyplynuli nasledovné všeobecné charakteristiky:

- chudobní pracujúci imigranti prekonávali mnohé ťažkosti a útrapy, ale kvalita ich života sa pomaly zlepšovala,
- deti chudobných imigrantov smerovali k vymaneniu sa z chudoby a stávali sa členmi strednej spoločenskej vrstvy,
- ich rodiny udržiavajúce silné tradičné hodnoty, mali silnú rodinnú disciplínu a motiváciu k učeniu,
- aj keď ich práca bola zvyčajne platená minimálne, pracovali. Mnohí pracovali v dvoch zamestnaniach, aby si finančne vystačili.

Na druhej strane pán Campolo zistil odlišnú situáciu medzi chudobnými, ktorí boli závislí na sociálnych dávkach:

- Američania, ktorí boli na sociálnej podpore, mali zvýšené predpoklady žiť v kultúre násilia,
- deti poberateľov podpory nemali predstavu, čo by chceli robiť ako dospelí, a mali tendenciu svoju závislosť na podpore prenášať aj do dospelosti,

- plnenie školských povinností detí, ktorých rodičia boli na podpore, bolo významne horšie ako u ich rovesníkov,
- teenageri z kultúry sociálne závislých sa stávali sexuálne aktívnymi v oveľa skoršom veku než ich rovesníci z iných socio-kultúrnych skupín,
- mali neporovnateľne vyšší počet nemanželských otehotnení,
- sociálne závislé komunity sa stávali malými vojnovými zónami medzi gangmi, drogovými dílermi a narkomanmi.

V skutočnosti sa to javí tak, že čím menej vláda „pomáhala“, tým lepšie sa viedlo chudobným.

História sociálnej podpory v Spojených štátoch (1965–2002)

Nefunkčný systém podpory sa začal za prezidenta Lyndona Johnsona v roku 1965. Prezident Johnson uviedol Veľkú spoločnosť (The Great Society). Dovtedy zažívali minoritné skupiny otvorenú diskrimináciu. Čierna komunita čelila diskriminácii v zamestnaní, školách a každodennom živote. Veľká spoločnosť mala byť liekom. Jej cieľom bolo pomôcť zvýšiť životný štandard chudobných. V tom čase vznikol tiež antidiskriminačný zákon nazvaný Zákon o rovnocenných možnostiach zamestnania. Požadoval od zamestnávateľov, aby uprednostňovali kvalifikovaných príslušníkov menšiny tak, aby ich percentuálne zastúpenie v tej ktorej oblasti práce bolo rovnaké ako v spoločnosti.

Najvýznamnejšie zmeny vo Veľkej spoločnosti mali byť v metódach pomáhania chudobným. Najchudobnejšia časť spoločnosti dostávala peniaze, ktoré mali pomôcť k zvýšeniu kvality životov jej príslušníkov. Žena, ktorá sa o domácnosť starala sama, dostala viac peňazí, ako tá, ktorej pri tom pomáhal muž. Žena dostala tým viac peňazí, čím bol počet detí v dome vyšší. Vláda rozbehla veľké projekty na výstavbu bytov pre chudobných. Čím viac však vláda investovala do projektov na pomoc, tým menej sa chudobní spoliehali na seba, svoje sily, schopnosti. Cirkevné organizácie, tak významné pre svojpomocný rozvoj miestnych kultúr čierneho

obyvateľstva v Amerike, začali prudko strácať svoj vplyv priamo úmerne k veľkodušnosti vládnych dotácií.

Za veľmi krátky čas po tom, čo sa začala realizovať Veľká spoločnosť, sociálne problémy zosilneli. Kriminalita prudko narástla. Narkománia sa stala fenoménom rastúcim so závislosťou na sociálnej podpore. Rodiny sa začali rozpadávať. Mládež veľmi skoro získavala prvé sexuálne „poznatky“ a počet neplánovaných a mimomanželských tehotenstiev nepredstaviteľne narástol.

Napriek tridsaťročnej biliónovej dolárovej investícii do Veľkej spoločnosti sa životné podmienky chudobných nezlepšili. Rok 1994 bol najhorší, čo sa týka násilia v getách. Temer všetky indikátory sociálneho rozkladu boli alarmujúce. A to aj napriek tomu, že rok 1994 bol v Amerike rokom ekonomického rastu a prosperity! Najbohatšia krajina sveta však nepoznala spôsob ako zastaviť „vojnu“ vyskytujúcu sa medzi chudobnými. Čím dlhšie títo ľudia žili na sociálnej podpore, tým boli viac nahnevanými.

Veľká spoločnosť len rozdelila ľudí na dve kategórie: 1) pracujúcich, s predstavou o svojej budúcnosti a 2) nazlostených, frustrovaných, závislých na sociálnej podpore.

Prečo zlyhala Veľká spoločnosť? Veľká spoločnosť bola „liečbou“, ktorá postupne otráвила dušu. Natískajú sa tak kritické otázky:

- Čo sa stane s dušou osoby, keď nemá dôstojnosť zo zarábania peňazí na živobytie?
- Čo sa stane s dušou človeka, ktorý nemá čo robiť a má priveľa voľného času?
- Čo sa stane s dušou, ak jediný „pracovný pomer“ má s vládnyim úradom, ktorý mu dáva peniaze?

Čo sa stane, keď sú ľudia závislí na podpore

- Keď sú deti malé, rodičia dostávajú dosť peňazí na to, aby sa o ne mohli starať. Avšak, ako deti rastú, čiastka peňazí potrebná na jedlo, ošatenie atď. nepostačuje.
- Kultúry na podpore sa stávajú kultúrami nočnými. Neexistuje dôvod ísť skoro do postele, ani dôvod skoro vstávať. Každý večer je ako sobotná noc.
- Priveľa voľného času a nedostatok peňazí – nevyhnutný predpoklad pre nárast domáceho násilia a rodinných konfliktov.
- Sociálne závislí ľudia nachádzajú viac potešenia vo zvykoch, ktoré ich situáciu iba zhoršujú. Z toho mála, čo dostanú, minú viac peňazí na alkohol, cigarety alebo drogy než na jedlo a ošatenie. Jeden zo spôsobov uspokojenia je tiež trávenie množstva hodín pred televíziou.
- Sociálnymi pracovníkmi sú väčšinou slabo platené ženy, ktoré nemajú vôľu alebo guráž ísť do geta, kde sú problémy. Stávajú sa úradníkmi, ktorí pracujú s papierom a pečiatkami. Na druhej strane tí, ktorí chcú pracovať so sociálnymi prípadmi, sú odvážni dobrovoľníci, ale ich práca často nie je úspešná. Kým sa tieto organizácie pokúšajú „prebudiť“ komunity na podpore, pravidelné mesačné zásahy podpory ukladajú ich klientov do pasívneho spánku.
- Čím dlhšie je osoba závislá na podpore, tým ťažšie sa z nej potom dostáva. Zamestnávateľia váhajú zamestnať niekoho, kto bol prídlho na podpore.

Kroky smerujúce k zotavovaniu spoločnosti

Prvé úvahy o sociálnej reforme v USA začali v roku 1988. Prezident Reagan poveril vysoko rešpektovaného a skúseného sociálneho experta Charlesa Hobbsa vypracovaním odporúčaní prv, ako Kongres urobí ďalšie „reformy a programy“. Pán Hobbs v rámci svojho výskumu nenavštevoval vysokých štátnych úradníkov. Svoj výskum zameral na štúdium dôsledkov

rôznych programov a ich dopad v teréne. V správe prezidentovi Hobbs odporúčal toto:

„Namiesto pokračovania v šírení zmätku v súčasnom systéme ďalšími zmenami a ‚reformami‘ by federálna vláda mala v sociálnej politike iniciovať program všeobecného, dlhodobého experimentu cez štátom sponzorované komunitné pilotné projekty. Kongres sa môže usilovať učiť, čo v sociálnej politike, ktorá funguje, umožňuje štátom a komunitám experimentovať. Celonárodné ‚reformy‘ zlyhali, pretože chceli centrálnie riešiť miestne problémy. Vznikol zmätok vzájomne si odporujúcich pravidiel, nezohľadňujúcich lokálne pomery a individuálne rozdiely. Nefunkčný bol aj centrálny dohľad nad miestnymi zdrojmi podpory osobnej zodpovednosti za seba a podpory akéhokoľvek boja proti chudobe. Centralizovaná reforma, ktorá zlyháva, je oveľa horšia ako reforma žiadna.“

Zhrnutie jeho odporúčaní:

- Ak nevieme, čo robíme a nepoznáme liečbu, nezačínajme ďalší federálny program!
- Na objavenie lieku je nutné množstvo rôznych experimentov na nižších stupňoch.

Aj napriek odporúčaniam možnosť experimentovať využili iba tri štáty: Wisconsin, Oregon a Mississippi. Zvyšok krajiny zostal pasívne závislý na federálnej vláde, aby im hovorila, čo robiť. Pravá zdravá reforma začala v roku 1995:

- americká federálna vláda konečne pripustila, že nevie, ako riešiť problém (Priznanie je prvým krokom k úspešnej liečbe.),
- splnomocnila riešením problémov jednotlivé štáty. Vytvorila podmienky pre 50 experimentov v oblasti sociálnej podpory,
- štáty, ktoré boli pasívnymi účastníkmi procesu („uvarené žaby“), boli nútené vymyslieť svoje vlastné programy v priebehu jedného roka,

- štáty na základe úspešných experimentov zistili, že najprospešnejšie programy vyžadujú aktívnu účasť odkázaných, ktorí sa tak učia brať osobnú zodpovednosť za svoje životy a podnikať kroky k samostatnosti,
- výrazným znakom všetkých úspešných experimentov bola zmena paradigmy ľudí na podpore.

Dôležitosť decentralizácie v sociálnej politike a programoch

- Centrálna administratíva je zvyčajne riadená kultúrou strachu. Nik nie je ochotný zobrať na seba zodpovednosť, kým nemá podpísané povolenie od niekoho, kto je nad ním. V prostredí strachu je najbezpečnejšou cestou strážiť si vlastný chrbát.
- Centrálna administrácia znamená, že v skutočnosti nikto nevie, kto je za čo zodpovedný.
- Centrálny administratívne úrady sú pomalé a neflexibilné. Čím väčší úrad, tým pomalšie sú jeho aktivity.
- Čím je úrad centrálnější, tým je viac vzdialený od reálnych problémov.
- Reštriktívne pravidlá práce, rozpočtové obmedzenia, požiadavky na písanie nepoužiteľných správ, ktoré nikto nečíta, prakticky zaručujú, že zamestnanci budú pracovať ako uvarené žaby.
- Vládne programy nie sú hodnotené z hľadiska kvality alebo výsledkov. Nie sú stanovené kritériá pre ich meranie a zvyčajne ani nie je s čím porovnávať.

Decentralizácia znamená, že sa menia pravidlá

- Decentralizácia znamená, že regióny musia experimentovať a hľadať riešenia.

- Pri experimentovaní sú stanovené kritériá pre meranie kvality a výsledkov. Regióny porovnávajú svoje výsledky s inými regiónmi.
- Decentralizácia deleguje zodpovednosť a právomoc riešiť problémy na úroveň, kde sa problémy vyskytujú.
- Experimentovanie na lokálnej úrovni znamená zmenu myslenia z typu „byť administrátor programu“ na myslenie typu „medicínsky vyskumník“. Vyskumník neštuduje len správanie svojich klientov, ale aj efektívnosť liečby, ktorú nasadil.

Meniaca sa tvár sociálneho zabezpečenia po šiestich rokoch

Keď bolo 50 amerických štátov prinútených hľadať nové prístupy k riešeniu svojich sociálnych problémov, dosiahli niektoré z nich veľké úspechy. Úspešné modely z jedného štátu boli aplikované v iných štátoch. Istá inštitúcia – Rada rodinného výskumu – nedávno priniesla súhrn zmien, ku ktorým v rámci reformy sociálneho zabezpečenia dochádza. Ide o nasledovné zmeny:

- v starom systéme boli poberatelia pasívni. V priebehu roka sa zúčastnili na niekoľkých stretnutiach, vyplnili pár formulárov a potom si šli vyzdvihnúť svoje mesačné dávky. V novom systéme sú klienti aktívni. Majú jasnú predstavu, čo sa od nich očakáva a čo musia robiť, aby si svoje dávky „zarobili“;
- sociálna podpora sa zmenila z ponížujúceho „dostávania“ podpory na dôstojnejšie „zarabanie“ peňazí. V roku 1999 pochádzala polovica peňazí, vyplatená ľuďom na podpore, z ich vlastných produktívnych aktivít. Zvyšok podpory bol vládnu pomocou. Pomohla im cestovať do práce, sprostredkovala zľavy na obedy, pomohla so starostlivosťou o deti a pod.;
- sociálna reforma znamenala zmenu v postavení ľudí od „chudobných na podpore“ na „pracujúcich chudobných“. Aj keď začali pracovať, sú stále chudobní, ale znovu majú šancu zobrať zodpovednosť za vlastné

životy a budúcnosť do vlastných rúk. Znovu nadobúdajú sebaúctu. Deti majú doma iný vzor,

- verejná mienka hodnotí chudobných pracujúcich (zaangažovaných v produktívnych aktivitách) oveľa pozitívnejšie ako tých, čo nič nerobili, len čakali na ďalšiu dávku,
- starý systém sa neorientoval na riešenie problémov, ktoré bránili ľuďom pracovať. Ak si človek nemôže dovoliť pracovať, pretože polovicu minimálnej mzdy zaplatí za dopravu, tak ho starý systém odpísal a mohol prestať pracovať. Nový systém dovoľuje jednotlivým štátom poňať tieto problémy kreatívne, teda klienti môžu pokračovať v práci,
- v novom systéme sa s klientmi nezaobchádzalo rovnako. V novom systéme sú sociálni pracovníci schopní pristupovať ku každému individuálne,
- sociálna reforma predpokladá úzku kooperáciu s miestnymi inštitúciami a charitami, ktoré vidia problémy zblízka. V starom systéme bola sociálna podpora „štátnym monopolom“ a tretí sektor bol skôr mimo a zvonku nazeral dovnútra. V mnohých štátoch vládne sociálne úrady poverili riadením sociálnych programov akreditované mimovládne organizácie.

Koncepty a modely

Program „JOBS Plus“ (Nové pracovné miesta)

JOBS Plus je postavený na spolupráci úradu sociálnych služieb s úradom práce pri rokovaní s potenciálnymi zamestnávateľmi. Namiesto vyplácania podpory poberateľovi za vysedávanie doma a ničnerobenie:

- dá úrad sociálnych služieb súhlas s prevodom dávok súkromnej firme, ktorá dotyčnú osobu zamestná,
- poberateľ podpory spolupracuje s úradom práce na hľadaní vhodného zamestnania,

- zamestnávateľ k podpore zo „sociálky“ niečo pridá, doplatí, takže klient má vyšší príjem v práci, než keď sedí doma. V prípade Oregonu je to skoro o 15 % viac než sociálne dávky,
- zamestnávateľia tiež pre svojich zamestnancov otvárajú bankové „sporoúčty“, na ktoré mesačne odvádzajú 10 % z ich mesačnej mzdy,
- tento účet je zamestnancovi sprístupnený až po odpracovaní 6 mesiacov,
- zamestnávateľ tiež určí pracovníka (mentora), zodpovedného za pomoc pri zvládaní rôznych pracovných problémov a zručností nového zamestnanca,
- tento program neumožňuje zamestnávateľom prepúšťať starých pracovníkov, aby mohli najat' nových „lacnejších“ z úradu práce,
- žiadateľom, ktorých nedokáže zamestnať súkromný sektor, sa ponúkne príležitosť zamestnať sa ako pracovná sila v treťom sektore a až potom v úradoch miestnej samosprávy a štátnych úradoch,
- podľa potreby a individuálnych okolností však môže byť platnosť predĺžená, pričom príspevky z programu JOBS Plus sa môžu postupne znižovať.

Tento program je výhodný tým, že v ňom získava každý účastník. Je to investícia štátu do svojich občanov. Je to investícia do zmysluplnej a produktívnej práce. Dovoľuje zamestnávateľom najímať nových ľudí s významne nižším finančným rizikom. Odmieňa poberateľov podpory, ktorí v práci získavajú viac peňazí ako v čase, keď ostávali doma.

Zmluva o osobnej zodpovednosti a účinná komunikácia v sociálnom zabezpečení

Prečo sú ľudia nezamestnaní?

- Mnohí žijú v lokalitách, kde je málo pracovných príležitostí.

- Chýba kvalifikácia pre ponúkanú prácu, nevyhovujúca je i úroveň vzdelania, resp. profesijná orientácia.
- Slabá pracovná morálka, často limitovaná dlhodobou pracovnou absenciou, ale aj problémom s alkoholom, či závislosťou na rôznych narkotikách.
- Predsudky im často znemožňujú nájsť si prácu.
- Mnohí prácu nedostanú, lebo ju ani nehľadajú.
- Nemôžu si dovoliť pracovať. Mzda je taká nízka, že po odpočítaní všetkých nákladov (cesta do práce, ošatenie, stravovanie mimo rodiny), zostane príliš málo na živobytie, často menej, než sociálna podpora.

Subjektívne dôvody vplývajú na prehlbovanie chudoby:

- Ľudia míňajú peniaze neuvážene, nevedia hospodáriť. Napríklad prídavky idú na alkohol a cigarety a nie na zabezpečenie detí, ktorým sú určené.
- Neexistuje plánovanie rodiny. Chýba informovanosť a dostupnosť prostriedkov súvisiacich s antikoncepciou. Zodpovednosť a presvedčenie, že lepšie je mať deti vtedy, keď sa vieme o ne postarať, vytvorí im primerané podmienky, je skôr výnimkou.
- Zlá hygiena a strava zapríčiňujú časté zdravotné problémy.
- Násilie v rodine a psychologické problémy trápia a sužujú mnoho ľudí.

V súčasnom systéme, orientovanom na overovanie nárokov na podporu a stanovení jej výšky, nie je priestor na skúmanie podstaty problémov. Sociálnym pracovníkom zostáva príliš málo času na zisťovanie, čo je príčinou, že občan žiada o podporu. O tom, že by sociálny pracovník mohol/mal pomôcť daný problém riešiť a vymaniť občana zo závislosti na podpore, nemožno ani uvažovať. A pritom súhrn dôvodov, kvôli ktorým človek nemá prácu alebo je závislý na podpore, je u každého jednotlivca iný – individuálny, jedinečný, len jemu vlastný.

Aké sú výhody Zmluvy o osobnej zodpovednosti?

- Každá zmluva vychádza z individuálnych daností jednotlivých klientov. Počas rozhovoru sa dostávajú na povrch príčiny, podmieňujúce prehlbovanie chudoby. Podobne sa odкрývajú a definujú kroky, ktoré môžu viesť k nájdeniu práce, a tým k sebestačnosti.
- V zmluve sa každý klient zaviazá, čo bude robiť, aby si svoju podporu „zaslúžil“. Pracovník, ktorý sa o klienta stará, disponuje aj rôznymi motivačnými nástrojmi. Úspešné plnenie povinností ustanovených v zmluve môže honorovať napr. jednorazovým zvýšením podpory. V zmluve sú jasne stanovené aj sankcie/dôsledky, ktoré klienta postihnú v prípade, že sa bude správať nezodpovedne.
- Klientom a sociálnym pracovníkom sú pravidlá jasné, ich podstatu chápu rovnako.
- Klienti môžu k riešeniu problémov využívať rôzne služby (plánovanie rodiny a pod.).
- Zmluvy sa môžu aktualizovať. Keď sa splnili krátkodobé úlohy, môžu sa vytýčiť nové.
- Mimovládne organizácie namiesto toho, aby s vládnymi súperili, stávajú sa ich partnermi. Ak sa napríklad počas rozhovoru zistí, že klient nemá dostatočné informácie týkajúce sa sexuálneho života a zodpovedného rodičovstva, ponúknu mu program, ktorý na túto tému pripravila niektorá z neziskových organizácií. Činnosť mimovládnych organizácií je koordinovaná – podriadená spoločnému cieľu: pomôcť klientovi prekonať všetky prekážky na ceste k nezávislosti.

Jedným z cieľov Zmluvy o osobnej zodpovednosti je, aby poberateľovi podpory bolo jasné, čo musí urobiť, aby sa vymanil zo závislosti. Zmluva o osobnej zodpovednosti sa stala najpoužívanejším nástrojom pre dosiahnutie tohoto cieľa. Ako to funguje? Kľúčom úspechu Zmluvy o osobnej zodpovednosti je vzájomná komunikácia medzi poberateľom a sociálnym pracovníkom povereným riešením jeho problému.

Skúsenosti a poznatky:

- Najčastejšou príčinou problémov a chudoby klientov je kombinácia nedostatkov v systéme a nezodpovedného správania sa samotných klientov. Komunikácia je kľúčom k úspechu. Prvým krokom je naučiť sa tvoriť efektívne vstupné rozhovory, interview. Tieto zručnosti budujú vzájomnú dôveru s cieľom identifikovať zmeny, ktoré musia klienti dosiahnuť, aby si zarobili svoje peniaze. Len zrozumiteľnou a jasnou konverzáciou dosiahneme, že pochopia, čo majú robiť.

Čo robiť, keď vláda má riešiť toľko dôležitých vecí, no pritom sama je skôr jadrom, a nie riešením problému?

Posilnenie práce v charitatívnom sektore – outsourcing – na príklade neziskovej mimovládnej organizácie Goodwill:

- Goodwill ako nezávislý kontraktor nie je zamestnancom miestnej správy, úzko spolupracuje s oddelením sociálnych služieb, ako aj s miestnym úradom práce, pričom významní subkontraktori Goodwillu musia byť schválení miestnou správou a zachováva sa transparentnosť všetkých licencií, povolení atď.
- Miestna správa má pre pracovný kontakt s Goodwillom jednu zodpovednú osobu.
- Goodwill poskytuje miestnej správe písomné doklady o poskytnutých službách, formách pomoci.
- Goodwill môže delegovať služby a platiť za ich poskytovanie tretím stranám.
- Financie Goodwillu podliehajú finančnému auditu.
- Všetky materiály a údaje Goodwillu (správy, poznámky atď.) sa po zaplatení za služby stávajú vlastníctvom miestnej správy.
- Goodwill musí rešpektovať všetky federálne predpisy a zákony (týkajúce sa diskriminácie, vzdelania, invalidity, sociálnej pomoci a pod.),
- keďže Goodwill je nezisková organizácia, musí svoje zisky reinvestovať do vylepšovania svojich služieb alebo rozvoja organizácie.

Goodwill teda tvorivo upravuje riešenia a „šije ich na mieru“ priamo pre svojich konkrétnych klientov, aby im pomohol zmeniť sa z ľudí sociálne závislých na ľuďoch sebestačných. Robí to pomocou komunikačného nástroja zvaného Zmluva o osobnej zodpovednosti. Keďže kreatívnosti sa pri riešení problémov medze nekladú, stal sa tento program jedným z modelových programov v USA. Zamestnanci, ktorí túto prácu vykonávajú, sú taktiež veľmi dobre platení na to, aby svoju prácu robili dobre.

Limity pre rodinné prídavky ako pomoc v rámci rodinného plánovania

V mnohých štátoch sú bežnými prípadmi v sociálne podporovaných komunitách neplánované a mimomanželské tehotenstvá. V starom systéme platiacom ľuďom podľa počtu detí v rodine, sa deti stali „zdrojom“ príjmov. V 29 z 50 amerických štátov majú stanovený limit na sumu, ktorou štát prispieva na deti. Niektoré štáty majú „rodinné prídavky“ najviac pre tri deti. Po troch deťoch nesú zodpovednosť rodičia. Niektoré štáty poskytujú rodinné prídavky iba počas obdobia, keď sa rodina stane sociálne závislou. To znamená, že ak má rodina 5 detí a dostane sa do krízy, dostane sociálne prídavky na každé dieťa. Ale keď je rodina odkázaná na podporu, prídavky sa narodením ďalšieho dieťaťa nezvýšia.

K rodinným prídavkom poskytuje úrad sociálnych služieb cez spolupracujúcu charitatívnu spoločnosť aj možnosť vzdelávania v oblasti rodinného plánovania a zodpovedného rodičovstva.

Antiamerikanizmus a jeho témy (Spory Európy a Ameriky)

František Šebej

Agresívny a iracionálny antiamerikanizmus je najznepokojujúcejší a najnebezpečnejší politický a sociálny fenomén súčasnej postmodernej Európy. Neohrozuje iba spojenie Európy s Amerikou, ohrozuje priamo dušu európskej civilizácie zvnútra.

Ľavicové korene

Jedným zo svojich hrubých koreňov je antiamerikanizmus zasadený do dôverne známej pôdy marxizmu a jeho intelektuálne nezničiteľných pokračovateľov. Liberálna Amerika so svojim náboženstvom individualizmu a slobodného trhu je stále tým najčervnejším súknom v očiach ľavice každého druhu.

„Svet obchádza strašidlo, a to strašidlo je Amerika.“ Touto vetou začína svoj článok o intelektuálnych koreňoch útokov na Ameriku Lee Harris v časopise Policy Review. „Nie je to Amerika, ktorú možno nájsť v zemepisnom atlase, ani Amerika, ako sa javí návštevníkom. Je to mýtická Amerika, ktorá je terčom novej formy antiamerikanizmu.“ Je to mýtická Amerika, ktorú Noam Chomsky opakovane popísal ako hlavný teroristický štát sveta – mimochodom celkom beztrestne, lebo v skutočnosti Amerika ctí aj Chomského slobodu povedať urážlivú a nebezpečnú hlúposť. Je to Amerika, ktorá je zodpovedná za všetko zlo na celom svete. Je to Amerika, ako ju vidí nenávisťou zakaleným zrakom nositeľ Nobelovej ceny za literatúru Dario Fo, ktorý sa nechal počuť tesne po 11. septembri 2001 (zverejnili to *New York Times*): „Velkí špekulanti (amerického kapitalizmu) sa vyvalujú v ekonomike, ktorá zabíja každý rok desiatky miliónov ľudí chudobou (v treťom svete) – tak čo je 20 000 mŕtvych v New Yorku? Bez ohľadu na to, kto spáchal tento masaker (11. septembra), toto násilie je legitímnou dcérou kultúry násilia, hladu a neľudského vykorisťovania.“ Zrejme ani

Nobelova cena za literatúru nepôsobí ako ochranný filter pred ohlupujúcim mámením konšpiračnej mentality. Ako, preboha, zabíja americká ekonomika desiatky miliónov ľudí ročne? Nuž ale Dario Fo nie je, koniec koncov, jediný významný európsky intelektuál, ktorý klesol do takých paranoidných hlbok. Skôr sa dá povedať, že medzi európskymi (a americkými) intelektuálmi, a najmä tými, ktorí sa upísali lavici (čo je absolútna väčšina), je skôr opak výnimkou. Presvedčenie, že za chudobu národov väčšiny tretieho sveta nie sú zodpovedné ich vlastné skorumpované a násilnícke politické elity, ani stupídne hospodárske experimenty inšpirované vývozom komunistických myšlienok zo Sovietskeho zväzu, ale práve Amerika, ktorá s tým väčšinou nemá vôbec nič spoločného, muselo odkiaľsi prísť. Lee Harris ukazuje odkiaľ. Samozrejme je to teória Marxových pokračovateľov, nevyhnutná revízia pôvodnej teórie, ktorá z biedy konkrétneho ľudu vinila vždy konkrétnych domácich kapitalistov. Harris píše: „*To je to strašidlo, ktoré dnes obchádza svet. V skutočnosti môže človek zájsť dokonca až k presvedčeniu, že táto Amerika je základným organizujúcim princípom dnes existujúcej lavice: Byť proti Amerike je byť na správnej strane dejín; byť za Ameriku znamená byť na tej nesprávnej strane.*“ Čo je to byť na správnej strane dejín, je starý marxistický koncept: dejiny ovládané železnými zákonitosťami.

Medzi nepochybnými pôvodcami tohto pohľadu na svet uvádza Lee Harris amerického marxistického ekonóma poľského pôvodu Paula Barana. Ten vydal v roku 1957 knihu *Politická ekonómia rastu*, v ktorej po prvý krát popísal údajné kauzálne spojenie medzi prosperitou rozvinutých kapitalistických krajín a biedou tretieho sveta. Bola to dosť radikálna zmena formulácie Marxovej teórie zbedačovania, ktorá zjavne neplatila na situáciu robotníckej triedy v bohatých kapitalistických krajinách. Dá sa povedať, že Baran túto Marxovu teóriu zachránil tým, že ju globalizoval – pochopiteľne bez relevantných dôkazov. Amerika je, samozrejme, personifikáciou kapitalizmu zodpovedného za tú celú biedu. K Paulovi Baranovi pribudla v roku 1974 monumentálna štúdia Immanuela Wallersteina *Moderný svetový systém*, ktorá je štatistickým a historickým rozvinutím Baranovej tézy. Téza globálneho zbedačovania, ktorú Harris nazval Baran-Wallersteinovou revíziou klasického marxizmu, odvtedy žije vlastným urputným životom a zahmlieva skutočný obraz sveta a príčin jeho mizérie v očiach

tisícok príslušníkov intelektuálnej triedy a cez médiá aj miliónov ľudí, ktorí nemajú čas čítať skutočné štatistiky a analyzovať skutočné dáta. Priamy dôsledok tejto tézy je tvrdenie, že Amerika sa stala bohatou tým, že spôsobila chudobu iných krajín. Ľudia veria tomuto konšpiračnému bludu, aj keď je zjavné, že väčšina najzúfalejších regiónov sveta, ako subsaharská Afrika, či Severná Kórea, v ktorej za uplynulé desaťročie zomrelo možno až dva milióny ľudí od hladu, nemali nikdy s Amerikou, ani jej kapitalizmom, ani jej firmami, nič spoločného. Celá táto fantazijná ideológia sa koncentrovala do stupidity z pera nositeľa Nobelovej ceny za literatúru Daria Fo. A mnohých ďalších.

Stará dobrá Európa

Genealógia antiamerikanizmu ako konšpiračnej teórie je však podstatne zložitejšia a niektoré jeho korene siahajú naozaj do európskych temnôt. Na niektorých miestach starej dobrej Európy nahrádza politický program ako taký. Ako napísal francúzsky analytik Jean-Francois Revel: „*Ak odobriete antiamerikanizmus, nezostane z dnešného francúzskeho politického myslenia nič, ani na lavici, ani na pravici.*“ V časopise Public Interest pátral po koreňoch súčasného antiamerikanizmu profesor politológie na University of Virginia James W. Ceaser. Podľa neho už dávno vznikla „symbolická Amerika“, ktorá nemá s tou skutočnou veľa spoločného. Táto symbolická Amerika, na ktorú sa koncentruje všetok strach a nenávisť, hoci má veľa spoločného s banálnymi xenofóbnymi predsudkami, bola prevažne vytváraná „vysokými“ mysliteľmi, často filozofmi. Mnohí, ktorí zohrali kľúčovú úlohu pri odhaľovaní tejto symbolickej Ameriky, tú skutočnú nikdy ne navštívili, ani sa o ňu príliš nezaujímal. Dali svetu dokonca nové slová – ako „amerikanizácia“, čo je vlastne synonymum so slovom globalizácia, len to je omnoho temnejšie. Ukazuje sa, že argumentačná munícia antiamerikanizmu islamských fundamentalistov väčšinou nepochádza vôbec z Koránu, ale je v celom rozsahu plodom európskeho myslenia. Takpovediac lízing ideí.

Prvým štádiom antiamerikanizmu bola v Európe teória tvrdiaca, že Amerika svojou klímou spôsobuje degeneráciu všetkého živého, zmenše-

nie vzrastu, hlúpnutie a podobne. Podobnými hlúposťami sa preslávili v 18. storočí napríklad významný francúzsky biológ gróf de Buffon, Cornelius de Pauw a veľký encyklopedista abbé Raynal. Toto, pochopiteľne, neobstalo v realite, ani proti kritike zo strany Ameriky – z úst Benjamina Franklina a Thomasa Jeffersona, ktorí boli prvými dvomi veľvyslancami Spojených štátov vo Francúzsku. Prišlo teda obdobie racionalistických ilúzií. Amerika dráždila aj konzervatívcov ako Edmunda Burkeho a Josepha de Maistre. Tvrdili, že celá Deklarácia nezávislosti, aj s neodcudziteľnými ľudskými právami, je postavená na chybných predpokladoch. De Maistre dokonca poprel existenciu „ľudstva“, a vyhlásenie, že „všetci ľudia sú stvorení ako rovní“. Už vtedy obvinili Američanov z tupého materializmu. Nemecký básnik Heinrich Heine nazval Ameriku „gigantickým väzením slobody“, kde „najväčšia zo všetkých tyraníí, tyrania máš, vykonáva svoju hrubú moc.“ Zjavne to bol demokrat.

Potom prišlo tretie historické štádium antiamerikanizmu, ktoré prinieslo obvinenie z rasovej nečistoty. Pre ľudí, ako bol duchovný otec európskeho rasizmu Arthur de Gobineau, bolo miešanie rás cestou do pekla priemernej a podpriemernej. Tvrdil, že univerzalistická myšlienka prirodzenej rovnosti v Amerike znamená „demokraciu krvi“, v ktorej zaniká samotná svätá idea rasy. A Európa vraj odhadzuje svoje „odpadkové“ rasy (napríklad Slovanov) do Ameriky, kde sa tieto krížia s Anglosasmi.

Štvrtým štádiom antiamerikanizmu podľa Ceasera bolo odmietnutie „ríše technológie“. Jedným z prvých exponentov tohto predsudku bol filozof Friedrich Nietzsche. Nenávidel masovú produkciu a jej metódy a považoval americkú kultúru za formu choroby dlho pred príchodom Hollywoodu. Ceaser píše, že posledným a konečným štádiom tvorby moderného konceptu antiamerikanizmu bol príspevok filozofa Martina Heideggera, existencialistu s dlhou ľúbostnou aférou s Hitlerovým nacizmom. Ten ponúkol definíciu, že „amerikanizmus“ (nemecký termín „Amerikanertum“ vynašiel Arthur Moeller Van der Bruck, najlepšie známy ako popularizátor termínu „Tretia ríša“) je „ešte sa rozvíjajúca a celkom nedokončená esencia vynárajúcej sa možtrúžnosti modernej doby.“ Heidegger považoval Ameriku za čosi „katastrophenhaft“. Považoval Rusko a Ameriku za v podstate rovnaké a uvrhnuté do „bezhraničného et cetera indiferentnos-

ti a všadeprítomnej rovnakosti“. Výsledok v oboch krajinách bol podľa neho „aktívny nápor, ktorý zničí všetky kvality a každý tvorivý impulz sveta... tento nápor je to, čo nazývame démonickým, v zmysle deštruktívneho zla.“ Ameriku považoval aktívny nacista Heidegger za väčšiu hrozbu ako bolševizmus. Dialóg s marxizmom bol podľa neho možný, dialóg s Amerikou nie, lebo tá je vraj bez skutočného zmyslu pre históriu. Amerika jednoducho ničila podľa neho samého ducha Európy. Martina Heideggera jeho aféra s nacizmom intelektuálne nepochovala. Naopak, cez písачky Jeana Paula Sartra sa jeho myšlienky zasnúbili s intelektuálnym komunizmom a vytvorili opojný konšpiračný antiamerický a čiastočne aj antisemitský nápoj pre celú ďalšiu generáciu európskej lavičky.

Amerika, ako ju dnes vníma väčšina konšpiratívne mysliacej Európy, je symbolický objekt, mýtus vytvorený zástupom pomýlených mysliteľov od abbého Raynala, cez rasistu Gobineaau, až po uctievaného filozofa Martina Heideggera. Keď teda dnes (včera) trepe bývalý francúzsky minister zahraničia Hubert Védrine o americkej „hyperveľmoci“ a unilateralizme a „simplicite“, stojí na pleciach obrov. Obrov malosti, obrov konšpiračnej zadubenosti, ktorí spolufarmoali kľukaté intelektuálne dejiny dnešnej Európy.

O čom sa vedú spory

Keď hovoríme o európskom antiamerikanizme a dnes už aj o stále silnejšej protieurópskej nálade v Amerike, myslíme obyčajne na nejaký konkrétny spor, presnejšie nekonečnú sériu sporov. Zásadne opačné stanovisko v ľubovoľnom spore však nie je vždy iba vyjadrením vecne odlišného názoru. V konfliktoch medzi ľuďmi ide často o konkretizovanú podobu akéhosi vnútorného negatívneho (čítaj nepriateľského) prednastavenia, ktoré si hľadá a nachádza konkrétne témy v názoroch a skutkoch toho druhého a volí automaticky opačný názor – začína spor. Negatívny vzťah sa jednoducho prediera na povrch, potrebuje sa vyjadriť. A politické spory bývajú takmer vždy veľmi osobnými spormi, do ktorých sa ľudia vkladajú s citovou intenzitou obyčajne rezervovanou len pre milenecké a partnerské vzťahy. Európa Ameriku zrodila, potom stratila a znovu sa s ňou

zosobášila a znovu rozhádala, dala jej do kolísky úžasný myšlienkový odkaz, na ktorý sama potom takmer zabudla, zásobuje ju stále novými generáciami tých, ktorí majú rebelantského ducha a odvalu, či už utekajú pred násilnými dejinami vlastných európskych národov, alebo iba unikajú z ich provinčného dusna. Preto majú Európa a Amerika práve takýto vzťah. Preto majú takú vášnivú podobu aj ich spory. Tým som samozrejme nechcel ani len naznačiť, že by ich spory boli vždy nevecné a iracionálne. Iba to, že sú často také.

Domnievam sa, že na ilustráciu postačí poprehŕňať sa témami sporov medzi Európou a Amerikou za uplynulé jedno či dve desaťročia. Dokonca možno postačí spomenúť témy sporov konca 90-tych rokov 20. storočia a témy najnovšie – aj to je dosť pozoruhodný zoznam: vývoj a riešenie konfliktov v bývalej Juhoslávii, kde postupne prichádzali na scénu zvrátenosti, zverstvá a etnické čistky v Chorvátsku, potom v Bosne a nakoniec v Kosove; situácia na Blízkom východe a spor o Izrael a Palestínu; zrušenie zmluvy ABM (Antiballistic Missile Treaty) o protiraketovej obrane medzi USA a bývalým Sovietskym zväzom; ratifikácia tzv. kyótskeho protokolu (o znížení emisií skleníkových plynov do ovzdušia); ratifikácia zmluvy o zákaze pozemných nášľapných mín; existencia trestu smrti; vojenský zásah proti režimu Talibanu v Afganistane; zaobchádzanie so zajatými bojovníkmi Talibanu a al-Kájdý internovanými na základni v Guantaname na Kube; Medzinárodný trestný tribunál (ICC – International Criminal Court); vojenský zásah na odzbrojenie režimu Saddáma Husajna v Iraku; postup v globálnej vojne proti terorizmu vo všeobecnosti. A to nespomínam samozrejme každodenné vzájomné obojstranné mrzutosti obchodnej politiky - ako colné bariéry, subvencie a podobne. Niektoré z týchto sporov sú spormi nie len medzi starým a novým kontinentom, medzi Európou a Amerikou, ale sú aj legitímnymi vnútroamerickými spormi. Podľa môjho názoru najhlbšou a najbolestivejšou (a trvalou) témou európsko-amerického sporu je problém Izraela a Palestíny. Pokojne sa dá povedať, že je to spor nadovšetko ideologický a zároveň aj etický a morálny (v Európe sa zvykne tváriť ako spor čisto vecný, i keď takým nie je), cítim ho dokonca ako spor o dušu. Spor o Izrael sa preto nedá celkom nezaujato využiť na ilustráciu absurdného ducha európsko-amerických škriepok. Najlepšie sa na to hodia asi spor o zrušenie zmluvy ABM

a spor o Medzinárodnom trestnom tribunále. Tie odhaľujú psychológiu európsko-americkéj hádky bez toho, aby príliš jatrili hrozné rany v európskej minulosti.

Existuje iba málo sporov, v priebehu ktorých politici tak ochotne vyslovovali také množstvo nezmyslov, ako pri spore o zrušení zmluvy ABM. Dnes tento spor neexistuje, lebo mu neslávne zhynul predmet – zmluva ABM. Zmluva ABM tíško skonala 13. júna 2002, vo veku 30 rokov. Stalo sa to, čo ohlásil Rusku prezident Bush, presne podľa procedúry predpokladanej zmluvou a za hrozného kriku veľkej časti európskych politikov a žurnalistov, pol roka predtým – Spojené štáty od zmluvy ABM odstúpili. V ten deň napísal reportér magazínu *National Review* John J. Miller článok, ktorý nazval „ABM Treaty, RIP“ (RIP znamená skratku pre frázu „rest in peace“ – odpočívaj v pokoji), s podtitulkom „The world is a little less MAD“. To bola zasa slovná hračka s výrazom *mad*, čo v angličtine znamená šialený a výrazom MAD, ktorý vymyslel kedysi dávno kritik zmluvy ABM Donald Brennan z *Hudson Institute* ako skratku pre koncept *Mutually Assured Destruction* (vzájomne zaručené zničenie), ktorý považoval za šialený. Ten koncept je naozaj šialený – Rusi a Američania sa v roku 1972 dohodli, že žiadna strana nevybuduje obranu proti balistickým nukleárnym raketám. Budú tak stáť proti sebe prakticky nahí a bezbranní, zoči voči tisícim nukleárnym hlavíc na oboch stranách, s istotou, že bez ohľadu na to, kto odpáli prvú strelu, oba štáty (a s nimi takmer nisto aj zvyšok života na celej zemi) budú v prípade nukleárneho konfliktu totálne zničené. Táto temná istota mala byť zárukou toho, že to žiadna zo strán ani len vo sne nebude riskovať. Ak teda ktosi nezošalie - čo, ako predviedli dejiny už toľkokrát, nikdy nemožno vylúčiť. Už americký prezident Ronald Reagan považoval tento koncept za odpudzujúci a nezmyselný a v roku 1983 vyslovil alternatívu: „Čo ak by slobodní ľudia mohli žiť bezpečne vo vedomí, že ich bezpečnosť nezávisí na hrozbe okamžitej americkej odvety, ktorá odstraší sovietsky útok, ale že dokážeme dosiahnuť a zničiť strategické balistické rakety predtým, ako dosiahnu našu pôdu, alebo pôdu našich spojencov? Nie je to hodné akejkoľvek investície potrebnej na to, aby sa svet oslobodil od hrozby nukleárnej vojny?“ Pamätníci vedia, že

samotná hrozba projektu SDI, čiže vybudovania protiraketovej obrany, spolu s rovnako nenávidenými raketami stredného doletu, slávnymi Pershingami, pomohla v konečnom dôsledku zraziť komunizmus na koliená. O dve desaťročia neskôr, po faktickom zániku jednej zo zmluvných strán (ZSSR) a v celkom inej situácii, po dramatickom zlepšení sa vzťahov medzi Východom a Západom, po rovnako dramatickej redukcii množstva priamo použiteľných nukleárnych hlavíc a rakiet na oboch stranách, zistili zrazu niektorí európski spojenci USA, ktorí *de iure* ani *de facto* nemali so zmluvou nič spoločné, že zmluva ABM nie je zdochlina z čias studenej vojny, ale posvätná a jediná záruka európskej a svetovej bezpečnosti. Niektorí európski politici hovorili opäť o americkom unilateralizme, o ohrození stability sveta, o ignorovaní európskych pohľadov, o dráždení Ruska a podobne. Húfy novinárov opäť vytiahli absurdné a zdravý úsudok urážajúce prirovnania amerického prezidenta k Hitlerovi, obviňovali jeho i celú Ameriku buď z hlúposti, alebo zo zlých úmyslov, alebo z oboch naraz. K argumentom tých, ktorí sa zmohli na vecné výhrady, sa ešte vrátim. Pripomenúť si však treba aj to, prečo vlastne zmluva ABM vôbec vznikla a prečo ju prezident Nixon v roku 1972 s Brežnevom podpísal.

Nikto to nevie priblížiť lepšie ako Henry Kissinger, ktorý ako minister zahraničných vecí za prezidenta Nixona na jeho požiadanie zmluvu ABM pripravoval. Spomína (v knižke „Potrebuje Amerika zahraničnú politiku?“), že republikánsky prezident Nixon nastupoval v roku 1969 do úradu už značne znepokojený konceptom MAD, o ktorom vážne pochyboval, a v tom istom roku aj predložil Kongresu návrh protiraketovej obrany, ktorý počítal s dvanástimi základňami na ochranu pred obmedzeným útokom zo Sovietskeho zväzu, pred útokmi zo strany nových jadrových mocností a pred náhodným, či nedovoleným odpálením rakiet z akéhokoľvek zdroja. Rusi vtedy stavali a inštalovali ročne až 200 nových odpaľovacích zariadení na interkontinentálne balistické rakety s nukleárnou hlavícou. Kongres, ovládaný demokratmi a do krajnosti neurotizovaný vietnamskou vojnou, však schválil Nixonov plán iba s väčšinou jediného hlasu a v priebehu nasledujúcich rokov ho postupne rozpočtovými opatreniami takmer zlikvidoval. Zostávali peniaze na dve obranné protiraketové zariadenia, ktoré sa prezident Nixon rozhodol zmluvou ABM zachrániť (tá v konečnom znení dve zariadenia povoľovala). Sovietsi

podľa Henryho Kissingera vedeli veľmi dobre o týchto domácich amerických tlakoch na Nixona a zdržiavali rozhovory o redukovaní strategických zbraní, pričom stavali nové odpaľovacie zariadenia horúčkovitým tempom. Až v roku 1972 na vrcholnej schôdzke v Moskve pristúpili nakoniec na americké naliehanie, aby boli útočné zbrane obmedzené zároveň s obrannými. To je aj podstata zmluvy ABM. Úzkosť a strach zo zániku sveta sa stali v roku 1972 nedotknuteľnou zmluvnou inštitúciou. Európski i americkí odporcovia protiraketovej obrany hovorili už vtedy prakticky to isté, čo o 30 rokov neskôr. Tento príbeh vynúteného vzniku zmluvy ABM nemusia poznať dnešní mladí európski nadšenci na antiamerickom a antiglobalistickom fronte (tí vtedy ešte neboli na svete), nemusí si to takto pamätať ani clintonovsko-schröderovsko-fischerovská ľavičiariska generácia (tá vtedy nesledovala jemné nuansy zahraničnej politiky, lebo bola intenzívne zamestnaná protestami proti Amerike, vojne vo Vietname, stávaním barikád a hádzaním kameňov), ale francúzsky prezident Chirac ten príbeh nepochybne pozná, je starší.

Takzvané vecné argumenty odporcov zrušenia zmluvy ABM poznám naspamäť – nespočetne veľakrát som ich počul aj na vlastné uši od európskych ľavicových poslancov v Parlamentnom zhromaždení NATO. Sú to tie isté, ktoré spomína aj Henry Kissinger: a) spoľahlivý systém nie je možné skonštruovať, b) ak aj áno, podkopalo by to posvätnú strategickú doktrínu (MAD) a ohrozilo tak svet, c) oddelilo by to obranu Európy od obrany Ameriky a ohrozilo tak Európu, d) ohrozilo by to rusko-americké vzťahy a vyvolalo zvýšené ruské zbrojenie a prehodnotenie ich mierových úmyslov, e) vyvolalo by to všeobecné preteky v nukleárnom a raketovom zbrojení a proliferácii nukleárnych a raketových zbraní (toto povedali prezidenti Chirac a Putin). Zmluva o ABM je už pol roka neplatná, ale nič z uvedeného nenastalo. Zdá sa, že napokon spoľahlivý systém skonštruovať možno. Posvätná doktrína MAD je prázdna bublina a spomienka na ríšu Stalina a Brežneva a svet neohrozujú dnes ruské a americké nukleárne balistické rakety, ktorých sa zmluva ABM týkala, ale nukleárne zbrane krajín, ktoré s tou zmluvou nemali nikdy nič spoločné. Európa je bezpečnejšia ako predtým najmä vďaka pádu komunizmu a sovietskeho impéria a zblíženiu sa Ameriky s Ruskom. Predstava, že Európa bude bezpečná len vtedy, keď bude Amerika bezbranne vystavená nukleárnemu útoku od-

kiaľkoľvek, bola slabomyselná už od počiatku, lebo bezbranná Amerika by mala určite viac dôvodov neriskovať a nepáliť si prsty ani pri ohrození európskych spojencov. Vzťahy s Ruskom sa nepokazili, naopak – Rusko, po povinných cvičeniach v rétorike, akceptovalo americké odstúpenie od zmluvy ABM celkom pokojne a dohaduje s Amerikou ďalšie zníženia počtov strategických nukleárnych zbraní. Kto teraz vyzerá ako idiot, nie sú Američania, ani Rusi, skôr hysterickí Európania, ktorých ani v budúcnosti nebudú váhať Rusi zneužiť vo svojich strategických hrách s Amerikou. Rusi vedeli veľmi presne, že realizovateľný protiraketový systém môže v dohľadnej dobe (meranej na desaťročia) zastaviť nanajvýš niekoľko balistických striel – nie tisíce, ktoré má Rusko k dispozícii. Preto môže byť naozaj účinný len proti útokom zopár raketami z tzv. darebáckych štátov. Žiadne preteky v zbrojení kvôli zrušeniu zmluvy ABM nenastali a ani nemali prečo nastať. Naopak – krajiny, ktoré ešte len pomýšľajú na raketové a nukleárne technológie a snívajú o možnosti vydierať Západ či Ameriku, majú teraz menšiu motiváciu. Henry Kissinger navyše píše, že ide o tie isté jalové argumenty, ktoré sa objavovali na európskej strane pri každej novej strategickej doktríne USA. Čo je teda resumé tohoto cudne zabudnutého sporu? Nič, iba ďalšia pachuť v ústach z vyslovených obvinení a nadávok. Nezdá sa však, že by to zmienených európskych politikov a žurnalistov nejako zvlášť mrzelo. Už sú príliš zaujatí ďalšou témou boja proti Amerike.

O autoroch

Daniel Bútora je novinár, manažér a školiteľ. Bývalý riaditeľ slovenského vysielania Rádia Slobodná Európa (Radio Free Europe). Pracuje ako manažér Cirkevnej základnej školy – Narnia a Bilingválneho gymnázia C. S. Lewisa v Bratislave, ako konzultant poradenskej firmy FBE a ako redaktor týždenníka Týždeň. Je spolupracovníkom Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika.

Tomáš Záležák je politológ, pôsobí na Trnavskej univerzite a je poradcom predsedu Národnej rady Slovenskej republiky. Je spolupracovníkom Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika.

Bill Baker je analytik Združenia pre sociálnu reformu v Košiciach. Je spolupracovníkom Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika.

František Šebej je zahraničnopolitickým analytikom a redaktorom týždenníka Týždeň. Je garantom zahraničnopolitickej analytickej skupiny Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika.

O projekte USA, Európa a Slovensko

Táto publikácia vychádza v rámci projektu USA, Európa a Slovensko, ktorý v priebehu roku 2004 realizoval Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika v spolupráci s ďalšími organizáciami a inštitúciami.

V rámci projektu sa uskutočnilo 6 konferencií v rôznych regiónoch Slovenska. Na konferenciách vystupovali s prednáškami Daniel Bútora, Tomáš Zálešák, Bill Baker a František Šebej, ktorí sú zároveň autormi textov v tejto publikácii.

Konferencie:

- Trenčín – 24. marca 2004 v spolupráci s Vysokou školou manažmentu – City University Trenčín v priestoroch VŠM – City University Trenčín
- Prešov – 20. apríla 2004 v spolupráci so Slovenskou spoločnosťou pre zahraničnú politiku (SFPA) v priestoroch Vysokoškolského klubu hotela Senátor
- Martin – 15. júna 2004 v priestoroch Mestského úradu Martin
- Banská Bystrica – 16. júna 2004 v spolupráci so Slovenskou spoločnosťou pre zahraničnú politiku (SFPA) v priestoroch Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela
- Košice – 23. novembra 2004 v spolupráci so Stálou konferenciou občianskeho inštitútu (SKOI) a Košickým samosprávnym krajom v priestoroch Bábkového divadla
- Nitra – 24. novembra 2004 v spolupráci so Stálou konferenciou občianskeho inštitútu (SKOI) v priestoroch Synagógy

Okrem štyroch prednášajúcich na každej konferencii s úvodným príhovorom vystúpila zástupkyňa Veľvyslanectva USA. Na jednotlivých konferenciách to boli Cassandra Kohler, politická tajomníčka Veľvyslanectva Spojených štátov amerických v SR, Carolyn Washington, riaditeľka Úradu obrannej spolupráce Veľvyslanectva USA v SR, Debra Hevia - riaditeľka politického oddelenia Veľvyslanectva USA v SR, Lora Berg, kultúrna atašé Veľvyslanectva USA v SR a Daria Darnell, konzulka Veľvyslanectva

USA v SR. Na konferencii v Trenčíne vystúpil aj rektor Vysokej školy manažmentu – City University Trenčín Branislav Lichardus, na konferencii v Košiciach zasa predseda Košického samosprávneho kraja Rudolf Bauer.

Konferencie v Trenčíne, Prešove, Martine a Banskej Bystrici sa uskutočnili vďaka finančnej podpore Veľvyslanectva USA v SR. Realizácia konferencií v Košiciach a v Nitre a vydanie tejto publikácie boli finančne podporené Ministerstvom zahraničných vecí SR. Konferenciu v Nitre finančne podporili aj firma Európsky poradenský servis, s.r.o. a nitriansky informačný portál Nitr@online.

Na konferenciách sa zúčastnili predstavitelia miestnej a regionálnej samosprávy, štátnej správy, cirkví, tretieho sektora, politických strán, pedagógovia a študenti vysokých a stredných škôl a ďalší zúčastníci o problematiku.

Radovan Kazda
koordinátor projektu USA, Európa a Slovensko

O Konzervatívnom inštitúte M. R. Štefánika

- Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika (KI) je nezisková mimovládna organizácia - konzervatívne orientovaný think-tank.
- Zmyslom existencie KI je artikulácia, šírenie a obhajoba konzervatívnych postojov a hodnôt v slovenskej spoločnosti, a to predovšetkým vo verejnom živote.
- Cieľom KI je prispievať k vytváraniu konzervatívnej komunity a kultivovaniu konzervatívnych názorov.

Aktivity KI

Aktivity KI sú orientované na oblasť ekonomiky a sociálnej politiky, vnútornej a zahraničnej politiky, bezpečnosti, záležitostí EÚ, agrárnej a environmentálnej politiky, regionálnej politiky, občianskej spoločnosti, boja proti korupcii a podpory kultúry a umenia. KI organizuje konferencie, semináre a diskusné kluby, analyzuje dianie v spoločnosti a v hospodárstve, vydáva tematické brožúry a publikácie, jeho experti a spolupracovníci publikujú v médiách. Výstupy KI sú verejne prístupné a poskytované médiám, verejnej správe, politickým stranám, vzdelávacím inštitúciám, mimovládnym organizáciám a všetkým záujemcom.

Správna rada KI

Peter Zajac, predseda, univerzitný profesor

Ján Králik, podpredseda, štátny zamestnanec

Vladimír Čečetka, člen, podnikateľ

Pracovníci KI

Ondrej Dostál, riaditeľ

Dana Feketeová, projektový manažér

Peter Gonda, makroekonomický analytik

Radovan Kazda, analytik agrárnej a enviromentálnej politiky

Dušan Sloboda, analytik regionálnej politiky

Projekty KI realizované v rokoch 2000–2004

Vydanie 5 čísel časopisu *Konzervatívne pohľady na spoločnosť a politiku* (2000–2003)

Cena Dominika Tatarku za literatúru (každoročne v spolupráci s Porotou Ceny Dominika Tatarku a Nadáciou Milana Šimečku)

Konzervatívny pohľad na členstvo SR v bezpečnostných a obranných zoskupeniach (seminár, máj 2001)

Kapitalizmus a jeho kritici (konferencia, Piešťany, október 2001)

Podpora vydania katalógu k výstave *Výtvarnej skupiny A-R* (2001)

Spoločne do NATO a EÚ – konferencia, semináre, sociologický výskum, 6 publikácií, iniciovanie vzniku Občianskej aliancie na podporu členstva SR v NATO (september 2001–október 2002)

Znižovanie rizík korupcie v poľnohospodárstve – konferencia, seminár, výskum medzi súkromne hospodáriacimi roľníkmi, 2 publikácie (január 2002–október 2002)

Spolupráca na príprave metodiky projektu *Fair-play* – monitorovanie predvolebných výdavkov politických strán, v spolupráci s Transparency International Slovensko (2002)

Projekt *Nevyberaj úsmev* (analytická časť) – v spolupráci s Inštitútom pre občianske vzdelávanie (2002)

Ekonomické dopady vstupu Slovenska do Európskej únie – seminár, konferencia, štúdia (júl – december 2002)

Podpora výstavy fotografií študentov VŠVU *Tri dielne* a katalógu k výstave (2002)

Spolupráca na vydaní publikácie *Dokumenty doby (1990–2000)* (2002)

Konferencia *Sociálne reformy: riešenie problémov chudoby a nezamestnanosti* (január 2003)

Konferencia *Ekonomické aspekty členstva Slovenska v Európskej únii* (február 2003)

Konferencia *SR do EÚ: Áno či nie?* (apríl 2003)

Projekt *Systém včasného varovania v podnikateľskej legislatíve* – monitorovanie a analyzovanie schvaľovanej legislatívy a vládnych opatrení z hľadiska dopadov na podnikateľský sektor (<http://www.vcasnevarovanie.sk>) (2003–2004)

Projekt *Daňová reforma a jej dopady na neziskový sektor* – účasť v iniciatíve mimovládnych organizácií Občania sebe, pripomienkovanie koncepcie daňovej reformy a zákona o dani z príjmov (2003)

Konferencia *Návrh ústavnej zmluvy Európskej únie* (október 2003)

Projekt *Do NATO so zdvihnutou hlavou a otvorenými očami* – konferencia, semináre, 3 publikácie (2003)

Projekt *USA, Európa a Slovensko* – konferencie v Trenčíne, Prešove, Banskej Bystrici, Martine, Košiciach a Nitre (2004)

Účasť v *Iniciatíve proti európskej ústave* (<http://www.euroustava.sk>) (2004)

Konferencia *Čo znamená euro pre Slovensko?* (september 2004)

Podpora vydania katalógu k výstave fotografií Matúša Zajaca *Podoby viery* (september 2004)

Konferencia *Prečo treba odmietnuť európsku ústavu* (október 2004)

Konferencia *Od novembra 1989 do novembra 2004* – v spolupráci so Stálou konferenciou občianskeho inštitútu (november 2004)

Podpora vydania knihy *3 eseje (o fotografiách Luba Stacha)* (november 2004)

USA, Európa a Slovensko

Autori: Daniel Bútora, Tomáš Zálešák, Bill Baker, František Šebej

Editori: Dušan Sloboda, Ondrej Dostál
Kordinátor projektu: Radovan Kazda

Copyright © Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika

Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika
Kozia 28, 811 03 Bratislava
tel.: 02 – 546 300 61
fax: 02 – 546 300 62
e-mail: conservative@institute.sk
www.konzervativizmus.sk

Tlač: Vydavateľstvo Michala Vaška
Nám. Kráľovnej pokoja 3, Prešov
e-mail: vmv@ntp.sk
www.ntp.sk

ISBN: 80-89121-06-3